

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedra

Milda Budrevičienė

**KURORTO STATUSO ĮTAKA DARNIAM VYSTYMUISI:
LIETUVOS KURORTŲ ATVEJIS. LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Regionų valdysenos studijų programos magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2020

MAGISTRANTO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

..... Milda Budrevičienė.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....Kurorto statuso įtaka darniam vystymuisi: Lietuvos kurortų atvejais. Lyginamoji analizė.....
(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

..... Milda Budrevičienė.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

..... Milda Budrevičienė.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

(magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Pildo katedros, kuruojančios studijų programą, administratorius (sekretorius)

Baigiamasis darbas įregistruotas katedroje

(data)

.....
(katedros sekretorės vardas, pavardė ir parašas)

Pildo katedros, kuruojančios studijų programą, vedėjas

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....
(data)

(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Budrevičienė M., el. p. m.skablauskaite@gmail.com. Kurorto statuso įtaka darniam vystymuisi: Lietuvos kurortų atvejis. Lyginamoji analizė. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. Valentina Burkšienė. Klaipėdos universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedra: Klaipėda, 2020, 50 p., 3 pav., 12 lentelių.

Darbo tikslas - išanalizuoti kurorto statuso daromą teigiamą ir neigiamą įtaką darniam vystymuisi Lietuvos kontekste. Darnus vystymasis - tai pusiausvyra tarp ekonominio, socialinio augimo ir kuo mažesnio neigiamo poveikio gamtinei aplinkai bei ateities kartoms. Darnaus vystymosi tikslai skirti darnaus vystymosi procesui tinkamai įgyvendinti. Aštuoni iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų daro didesnę įtaką kurortų plėtrai. Kurorto statusą apibrėžia penki elementai - gyvenamoji vietovė, gamtiniai gydomieji šaltiniai, gydymas ir profilaktika, žmogiškieji išteklių bei speciali infrastruktūra. Kurortų plėtra tiek teigiamai, tiek neigiamai veikia visas tris darnaus vystymosi sritis, o kurorto statuso suteikimas nelemia vietovės darnaus vystymosi. Tyrimo metu nustatyta, kad trijuose kurortuose (Birštone, Druskininkuose ir Neringoje) vykdoma plėtra teigiamai veikia ekonominę ir socialinę aplinkas, o gamtinei aplinkai daro neigiamą įtaką. Palangos kurorto plėtra daro teigiamą įtaką visoms sritims – socialinei, ekonominei bei gamtinei aplinkoms, o neigiamos įtakos nėra.

SUMMARY

Budrevičienė M., e-mail m.skablauskaitė@gmail.com. The Influence of Resort Status on Sustainable Development: The Case of Lithuanian Resorts. Comparative analysis. Master's thesis. Supervisor doc. dr. Valentina Burkšienė. Klaipėda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Public Administration and Political Science: Klaipėda, 2020, pages 50, pictures 3, tables 12.

The aim of the thesis is to analyse the positive and negative impact of the status of the resort in the context of sustainable development in Lithuania. Sustainable development is a balance between economic and social growth and the least possible negative impact on the natural environment and future generations. The sustainable development goals are meant to properly implement the sustainable development process. Eight of the seventeen sustainable development goals have a greater impact on resort development than others. The status of the resort is defined by five elements - residential area, natural healing springs, treatment and prevention, human resources and special infrastructure. The development of resorts has both positive and negative effects on all three areas of sustainable development, and the granting of resort status does not lead to the sustainable development of the area. During the research it was found that the development in three resorts (Birštonas, Druskininkai and Neringa) has a positive impact on the economic and social environment and a negative impact on the natural environment. The development of Palanga resort has a positive impact on all areas - social, economic and natural environments, and there is no negative impact.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Darnaus vystymosi tikslai, 14 p.
- 2 pav. Įrašų skaičius kurortų savivaldybių SPP, 41 p.
- 3 pav. Kurortų elementų raiška Lietuvos kurortuose, 42 p.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Darnaus vystymosi sampratos, 11p.
- 2 lentelė. Darnaus vystymosi tikslų esmė, 15 p.
- 3 lentelė. Darnaus vystymosi tikslai kurortų plėtros kontekste, 19 p.
- 4 lentelė. Kurorto sampratos, 23 p.
- 5 lentelė. Kurorto elementų pasiskirstymas tarp kurortui reikšmingų darnaus vystymosi tikslų, 25 p.
- 6 lentelė. Kurorto plėtros aspektų įtaka darnaus vystymosi sritims, 30 p.
- 7 lentelė. Tyrimo rezultatų pristatymo lentelė, 32 p.
- 8 lentelė. Analizuojami dokumentai, 34 p.
- 9 lentelė. Kurortų elementai Birštono savivaldybės SPP, 37 p.
- 10 lentelė. Kurortų elementai Druskininkų savivaldybės SPP, 38 p.
- 11 lentelė. Kurortų elementai Neringos savivaldybės SPP, 39 p.
- 12 lentelė. Kurortų elementai Palangos savivaldybės SPP, 40 p.

TURINYS

ĮVADAS	7
I. DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLAI KURORTŲ KONTEKSTE	11
1.1. Darnaus vystymosi koncepcija	11
1.2. Kurortų plėtrai reikšmingi darnaus vystymosi tikslai.....	13
II. KURORTO SAMPRATOS IR DARNUMO KONCEPCIJA	22
2.1. Kurorto samprata ir koncepcija	22
2.2. Kurortų įtaka darniam vystymuisi	27
III. LIETUVOS KURORTŲ ĮTAKA DARNIAM VYSTYMUŠI	32
3.1. Tyrimo metodologija	32
3.2. Lietuvos kurortų statuso įtakos darniam vystymuisi tyrimo rezultatai.....	34
3.2.1. Lietuvos kurortų apžvalga	34
3.2.2. Tyrimo rezultatai	36
IŠVADOS	44
LITERATŪRA	45

ĮVADAS

Temos aktualumas. Darnus vystymasis, kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi strategija, buvo įteisintas 1992 m. Rio de Žaneiro pasaulinėje Aplinkos ir vystymosi konferencijoje. Šioje aplinkosaugos konferencijoje dalyvavo 178 šalių vyriausybės, daugiau kaip 100 valstybių vadovai. Lietuvišką sąvoką „darnus vystymasis“ kaip angliškos sąvokos „sustainable development“ oficialų vertimą 2003 m. patvirtino Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Vertimą „darnus vystymasis“ rekomenduota naudoti visuose oficialiuose teisės aktuose. Lietuvos nacionalinė darnaus vystymosi strategija parengta ir patvirtinta 2003 metais. Įvairioje mokslinėje literatūroje bei skirtinguose teisės aktuose galima rasti daugybę skirtingų darnaus vystymosi apibrėžimų. Dažniausiai mokslinėje literatūroje naudojamas apibrėžimas - „Darnus vystymasis - tai vystymasis, patenkinantis dabartinio laikmečio poreikius, nesudarydamas pavojaus būsimoms kartoms patenkinti savuosius.“ (Brundtland, 1987). Darnus vystymasis remiasi trimis pagrindiniais elementais – aplinkos apsauga, ekonomikos bei socialiniu vystymusi. Darnus vystymasis – šiuolaikinių valstybių vienas pagrindinių prioritetų ir tikslų. Remiantis J. Roberts (2011), svarbu paminėti, kad darnus vystymasis turi užtikrinti dabarties kartų poreikius nepakenkiant ateities kartoms. Kaip teigia S. Žičkienė ir kiti (2019), teoriškai visi supranta, kad negalima atimti išteklių iš ateities kartų, tačiau praktikoje procesai dažnai vyksta kitaip. Nepaisant ekonominio augimo, daugelyje šalių didėja socialinė nelygybė, mažuma gyventojų valdo didžiąją turto dalį, o likusi dauguma skursta. Tokiai visuomenei sunku susitarti ir siekti vieningų socialinių bei aplinkosauginių tikslų.

Žmonių savijauta ir sveikata yra viena didžiausių visuomenės socialinių ir ekonominių vertybių, tai - fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė. Kurortas - tai vieta, kurioje, panaudojant gamtinius gydomuosius šaltinius, ten esančias specialias įstaigas, galima lengviau pasiekti šios gerovės, nei bet kurioje kitoje gyvenamojoje vietovėje. „Kurortas – įstatymo suteiktas statusas gyvenamajai vietai, kurioje yra gamtinių gydomųjų veiksnių (mineraliniai vandenys, gydomasis purvas, sveikatai palankus klimatas, rekreaciniai želdiniai, vandens telkiniai) bei speciali infrastruktūra šiems veiksniams naudoti gydymui, profilaktikai ir poilsiui bei turizmui“ (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas, 2002, p. 3). Kitos panašios paskirties gyvenamosios vietovės – kurortinės teritorijos. „Kurortinė teritorija – tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės suteiktas statusas gyvenamajai vietai arba jos daliai (gyvenamosioms vietovėms arba jų dalims), kurioje yra gamtinių išteklių, galinčių turėti gydomųjų savybių, ir speciali infrastruktūra naudoti šiuos išteklius sveikatinimo, turizmo ir poilsio reikmėms“ (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas, 2002, p. 3). Tačiau šiame darbe nuspręsta analizuoti tik Lietuvos kurortus: Neringą, Druskininkus, Birštoną bei Palangą.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento kiekvienais metais pateikiamais duomenimis, šie kurortai sulaukia didžiausių vietinių bei užsienio turistų srautų bei uždirba didžiausias Lietuvoje pajamas iš turizmo paslaugų. Siekiant kurortuose didinti turistų srautus bei gaunamas pajamas, reikalinga nuolatinė paslaugų, infrastruktūros ir kt. plėtra. Tačiau svarbu, kad ši plėtra neprieštarautų darnaus vystymosi principams.

Temos iširtumas. Analizuojant mokslinę literatūrą, mokslinių darbų, tiriančių kurortų įtaką darniam vystymuisi, rasti nepavyko. Tačiau gausu mokslinių straipsnių bei teisinių aktų, kurie analizuoja bei reglamentuoja darnų vystymąsi, jo principus ir svarbą bei kurortų statusą, veiklas.

Šiame darbe remtasi įvairia, su tema susijusia moksline literatūra. Moksliniame straipsnyje „Lietuvos ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu“ (Čiegis, Zeleniūtė, 2008) aptariama Lietuvos ekonomikos plėtra darnumo aspektu, vertinama aplinkos ekonomikos, strateginio valdymo ir darnaus vystymosi principai bei sistemos, nagrinėjamas Lietuvos ūkio vertinimas darnumo požiūriu. Moksliniame straipsnyje „Integruotas darnaus vystymosi vertinimas: Lietuvos atvejis“ (Čiegis, Ramanauskienė, 2011) analizuojamas integruotas darnaus vystymosi vertinimas, Lietuvos darnaus vystymosi aspektu. J. Roberts (2011) moksliniame straipsnyje „Political Economy of the Environment“ tiriama darnaus vystymosi bei aplinkosaugos svarba ateities kartoms. Straipsnyje „Sustainability and master planned estates: from principles to practise“ (Hurley, 2011) analizuojamas darnaus vystymosi principų pritaikymas miestų aplinkoje, neigiamos miestų plėtros pasekmės. Daktaro disertacijoje „Kompleksinio darnaus vystymosi vertinimas taikant daugiakriterinius metodus“ (Kareivaitė, 2012) aiškinamasi, kaip kompleksiskai įvertinti darnų vystymąsi ir koks darnaus vystymosi vertinimo modelis geriausiai būtų pritaikomas Lietuvoje, siekiant apimti ekonominius, socialinius, aplinkosauginius ir institucinius tikslus. Moksliniame straipsnyje „Žinių vadybos poveikis darniam vystymuisi“ (Atkočiūnienė, 2008) analizuojamas darnus vystymasis, kaip pagrindinės ilgalaikės visuomenės vystymosi ideologijos sąsajos su žinių vadyba. Knygoje „A passionate dialogue: Community and sustainable development“ (Warburton, 2018) tiriama bendruomenės išitraukimo į darnaus vystymosi siekimą svarba. Darbe taip pat naudotasi šių autorių, tiriančių darnaus vystymosi svarbą, moksliniais straipsniais – E. Bivainis, T. Tamošiūnas (2007), R. Čiegis (2009), V. Domarkas (2012), R. Čiegis, J. Pečkaitienė (2013) ir kt., bei darnų vystymąsi reglamentuojančiais dokumentais: „Nacionalinė darnaus vystymosi strategija“, „Darnaus vystymosi tikslai ir planavimo sistema Lietuvoje: esamos situacijos analizė“ ir kt.

Analizuojant mokslinę literatūrą apie kurortus, jų pobūdžius bei veiklą darbe remtasi šią temą tyrinėjančiais moksliniais straipsniais. „Pramogavimo bei sveikatinimo aspektai Lietuvos moderniojo kurorto genezėje: Palangos ir Birštono atvejai“ (Migonytė, 2015) - straipsnyje analizuojami didžiausi Lietuvos tarpukario kurortai – Palanga ir Birštonas – iki institucionalizuojant

laisvalaikį kaip reiškinių (1918–1932) ir de jure etapu (1932–1940). Moksliniame straipsnyje „Lietuvos kurortų sveikatinimo veiklos plėtra“ (Žalienė, Žalys, Iždonaitė-Medžiūnienė, 2009) analizuojama kurortų samprata ir aptariami kurortų statuso reikalavimai. Moksliniame straipsnyje „Kurortai ir kurortologijos plėtra Lietuvoje“ (Kriščiūnas, 2005) apžvelgiamas kurortų ir kurortinių vietovių statusas bei reglamentavimas Lietuvoje, jų plėtra, savitumas, kurortų gamtinių veiksnių poveikis sveikam bei sergančiam organizmui. Straipsnyje „Kurortų darnios plėtros principai ir sąlygos“ (Povilanskas, 2010) aprašomi šiuolaikinių kurortų darnios plėtros principai, kurie atitinka regioninės ir nacionalinės teritorijos ilgalaikio darnaus vystymosi sąlygas, pritaikant Lietuvai kitose pasaulio šalyse įvairiems kurortų tipams nustatytas darnios plėtros taisykles, taip pat atsižvelgiant ir į neigiamas kurortų plėtros pasekmes. Knygoje „Resorts – Management and Operation“ (Mill, 2008) analizuojama kurortų gamtinių išteklių išsaugijimo svarba. Moksliniame straipsnyje „Green Consumption Attitudes of the Tourists Lodging in the Resort Hotel“ (Lin ir kiti, 2008) aprašytas kurortų viešbučių gyventojų požiūris į ekologišką vartojimą tyrimas. Šiame darbe taip pat remiamasi dokumentais, reglamentuojančiais kurortų statusą, veiklą ir pan.: „Kurorto statuso Lietuvoje reglamentavimo studija“ (2003), „Lietuvos respublikos kurortų raidos koncepcija“ (2002) ir kt.

Darbo problema. Kurortai (ir Lietuvoje) yra populiarūs tiek tarp vietinių, tiek tarp užsienio turistų. Didėjant turistų srautams, kurortuose siūloma ne tik vis daugiau ir įvairesnių sveikatinimo bei sveikatingumo paslaugų, bet ir įvairių kitokio pobūdžio turistinių pramogų bei paslaugų. Augant kurortų populiarumui gerinama infrastruktūra, kuriamos naujos darbo vietos, taip skatinamas ekonominis augimas, didinamas visuomenės informuotumas apie gamtinių išteklių išsaugojimo svarbą. Bet kurortų plėtra gali turėti ir neigiamų pasekmių - didinti pajamų nelygybę, lemti padidėjusį nusikaltimų skaičių ar kultūrinio identiteto praradimą. Nėra ištirta, kaip ši veikla įtakoja darnų vystymąsi kurortuose. Lietuvos Respublikos teisiniuose dokumentuose yra numatytas tik teisinis kurortų bei jų veiklos reglamentavimas, galimybių studijose dažniausiai vertinama tik konkretaus kurorto situacija techniniu, instituciniu, ekonominiu ir finansiniu požiūriu. Svarbu ištirti skirtingų Lietuvos kurortų veiklų įtaką darniam vystymuisi, todėl šiame darbe problema formuluojamas **probleminis klausimas**: Kokią įtaką Lietuvos kurortų statusas daro darniam vietovės vystymuisi?

Darbo **ginamasis teiginys**: *kurorto statusas nevienodai įtakoja kurortų darnią plėtrą.*

Darbo objektas: Lietuvos kurortų įtaka darniam vystymuisi.

Darbo tikslas: Išanalizuoti kurorto statuso daromą teigiamą ir neigiamą įtaką darniam vystymuisi Lietuvos kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti darnaus vystymosi tikslus kurortų kontekste.

2. Išryškinti kurorto ir darnaus vystymosi sąveikos aspektus.
3. Atlikti lyginamąją Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi analizę.

Tyrimo metodai. Rašant pirmąją ir antrąją šio darbo dalis – taikoma mokslinės literatūros analizė. Mokslinės literatūros analizės metodas - tai metodas, kai darbo autorius skaitydamas ir analizuodamas ankstesnę tam tikros srities šaltinį, vertina esamą padėtį, sprenddamas tam tikrą problemą. Ši dalis suteikia tyrimui kontekstą ir parodo tyrimo svarbą. Literatūros analizės paskirtis yra pagrįsti tiriamąją dalį ir išskirti tam tikrus tyrimo kriterijus (Daubarienė, 2018). Pirmajame darbo skyriuje, analizuojant mokslinę literatūrą, pristatoma darnaus vystymosi koncepcija bei darnaus vystymosi tikslai, siejant juos su kurortų statuso kontekstu. Antrajame skyriuje pristatoma kurorto samprata, koncepcija bei darnios kurortų plėtros nuostatos.

Šiame darbe siekiama išanalizuoti kurorto statuso daromą teigiamą ir neigiamą įtaką darniam vystymuisi Lietuvos kontekste, trečiojoje, tiriamojoje darbo dalyje pasirinktas dokumentų ir lyginamosios analizės metodai. Dokumentų analizės metodas - tai duomenų rinkimas iš tam tikrų dokumentų, kurie naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai.

Lyginimo analizės metodu galima siekti įvairių metodologinių ar metodinių uždavinių sprendimo būdų: aprašomojo (panašumo ar skirtumo nustatymo), analitinio (aiškinimo, numatymo, praktinių rekomendacijų). Atsižvelgiant į šias aplinkybes, pasirenkamas lyginimo būdas, veikslių, viso tyrimo analizės ir organizavimo atlikimas. nustatoma ir įgyvendinama geriausia ar geresnė patirtis. Lyginamoji analizė yra lyginamojo matavimo. Lyginamoji analizė padeda tobulinti tradicines veiklos vertinimo sistemas. Tai sistemingas procesas, kurio metu dalijamasi žiniomis ir motyvavimo procesais (Jankovic, Persec, 2014).

Darbo struktūros apžvalga. Darbas sudarytas iš trijų dalių. Pirmoje darbo dalyje analizuojama darnaus vystymosi koncepcija, darnaus vystymosi tikslai siejant juos su kurortų statusu. Antrojoje darbo dalyje pristatoma kurorto samprata ir darnios kurortų plėtros nuostatos. Tiriamojoje darbo dalyje atliekamos dokumentų ir lyginamoji Lietuvos kurortų analizės, aprašomi gauti rezultatai.

I. DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLAI KURORTŲ KONTEKSTE

Šiame skyriuje pristatoma darnaus vystymosi koncepcija bei darnaus vystymosi tikslai, siejant juos su kurortų statuso kontekstu.

1.1. Darnaus vystymosi koncepcija

Darnus vystymasis yra itin aktualus ir svarbus visame pasaulyje. Kaip teigia R. Čiegis, R. Zeleniūtė (2008, p.), „atskirų darnaus vystymosi siekių buvo visoje žmonijos civilizacijos eigoje, siekiant harmonijos kaip prasmingo ir kilnaus tikslo, tačiau dabartinei darnaus vystymosi sampratai yra dar tik trys dešimtmečiai“. Nors nuo XIII a. pasaulis plėtrą siejo su ekonominiu augimu, didesne gamyba. „Mokslininkų pateiktos išvados ir drastiški pareiškimai apie ekonomikos augimo pasekmes žmonijai, aplinkai, jos ištekliams bei gresiančią katastrofą paskatino atkreipti dėmesį į aplinkos apsaugą. Traktuojant, kad kuo anksčiau žmonija pradeda imtis naujų veiksmų, tuo labiau tikėtina, kad bus išvengta katastrofiškų nelaimių ir problemų ateityje“ (Hurley, 2011, p. 26). Mokslininkai, analizuojantys darnų vystymąsi, skirtingai jį apibūdina (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Darnaus vystymosi sampratos

Autorius	Sampratos esmė
G. H. Brundtland (1987)	„Tai vystymasis, patenkinantis dabartinio laikmečio poreikius, nesudarydamas pavojaus būsimoms kartoms patenkinti savuosius.“
M. Holdgate (1993)	„Tai supratimas apie gamtos išteklių potencialą, atsižvelgimas į vystymosi proceso ribas, net jeigu tos ribos yra keičiamos technologijų bei vertinimas produktyvumas pagal tai, ar tuo pačiu metu yra išsaugojama aplinkos apsauga ir jos elementai.“
D. C. Pirage (1997)	„Darnus vystymasis reiškia ekonominį augimą, kuris yra palaikomas fizinės ir socialinės aplinkos.“
G. Assefa, B. Frostell (2007)	„Socialinė darna yra galutinis darnaus vystymosi rezultatas, o ekonominė ir aplinkos dimensijos atlieka dvilypį vaidmenį.“
P. Baltrėnas ir kt. (2008)	„Darnaus vystymosi siekis – užtikrinti tinkamą asmens gyvenimo kokybę, siekti visuomenės gerovės ir saugumo, išmintingai suderinus ekonomikos, visuomenės plėtotės bei aplinkos apsaugos reikmes.“
A. Jociūtė (2013)	„Vystymasis, užtikrinantis, kad ateities kartų asmeninės pajamos nebūtų mažesnės nei dabartinių kartų.“
R. Contanza, I. Kubiszewki (2014)	„Darnus vystymasis – tai dabartinės kartos iššūkis sukurti bendrą ir patrauklią viziją visoms (kartu ir ateities) kartoms: jei mes nežinome, kur mūsų pasaulis nori vystytis, tuomet ir sustosime bet kur su juo“.
I. Punytė, K. Simonaitytė (2018)	„Tai vystymasis, plėtra, užtikrinanti geresnę gyvenimo kokybę tiek dabartinei, tiek ir ateities kartoms.“

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Matoma, kad lentelėje (žr. 1 lentelę) pateiktos darnaus vystymosi sąvokos yra įvairios ir griežtai neapibrėžtos. Visos jos siejasi su vienu ar visais iš trijų pagrindinių elementų – ekonomine aplinka, socialine aplinka ar aplinkos kokybe. Apibendrinant mokslininkų pateiktas darnaus vystymosi sampratas, galima teigti, kad darnus vystymasis - tai pusiausvyra tarp ekonominio, socialinio augimo ir kuo mažesnio neigiamo poveikio gamtinei aplinkai bei ateities kartoms.

Europos Sąjungoje darnaus vystymosi nuostatos oficialiai pateiktos 1998 m. programos „Darnaus vystymosi link“ peržiūroje, o 2001 m. Švedijoje vykusiame Europos Tarybos viršūnių pasitarime buvo patvirtinta darnaus vystymosi strategija. Kaip teigiama moksliniame straipsnyje „Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas“, strategijoje buvo konstatuota, kad darnus vystymasis yra ilgalaikė Europos Sąjungos strategija, skirta užtikrinti neužterštą aplinką bei tinkamą gyvenimo kokybę dabartinei ir ateinančioms kartoms. Įgyvendinant šią strategiją būtina, kad ekonominis augimas spartintų socialinę pažangą ir gerintų aplinkos būklę, kad socialinė politika skatintų ekonominį augimą, o aplinkos politika būtų ekonomiškai efektyvi. Dėmesys šioje strategijoje skirtas ekonomikos augimui, kad šis nedarytų neigiamos įtakos aplinkai, (Bivainis, Tamošiūnas, 2007).

Nuo pat sąvokos atsiradimo darnaus vystymosi koncepcija „išgyveno“ įvairius vystymosi etapus, buvo skirtingai aiškinama. Laikui bėgant darnaus vystymosi koncepcija buvo pritaikyta prie šiuolaikinių sudėtingos globalios aplinkos poreikių, tačiau pagrindiniai principai ir tikslai, taip pat jų įgyvendinimo problemos liko beveik nepakitę. Kaip teigia V. Valiulė ir A. Zonienė (2019), darnaus vystymosi pagrindą sudaro trys lygiavertės sritys – aplinkosauga, socialinis vystymasis, ir ekonominis augimas.

Darnaus vystymosi koncepcija atspindi šiuolaikinio pasaulio siekius bei poreikius. Svarbiausi darnios pėtos aspektai – natūralios gamtos išsaugojimas, kokybiško gyvenimo užtikrinimas, visuomenės skatinimas dalyvauti šiame procese (Holden, Linnerud, Banister, 2014). Darnus vystymasis gali būti traktuojamas kaip siekis, kad visame pasaulyje ir kiekvienoje šalyje, visose socialinėse srityse vyktų suderinta, kuo mažesnę žalą žmogui bei aplinkai daranti plėtra. (Stonkienė, 2008). Pasak R. Jančiaus ir kt. (2018), darnios plėtros koncepcija siūlo vertinti tradicijas, priimti sprendimus, kurie skatintų socialinę plėtrą - skatintų žmones siekti tikslų, taip pat rūpinantis kitais žmonėmis. Darni plėtra analizuoja ekonominį augimą, aplinkos kokybės ir socialinės aplinkos santykius (Schmitz, Stinson, James, 2010). Perfrazuojant E. R. Spangenberg (2000), galima teigti, kad darnaus vystymosi koncepcija pabrėžia tai, kad visuomenės gerovė yra aukščiau ekonominės naudos. Darnus vystymasis sukuria bendrus pagrindinius tikslus siekiant vystyti miestus, šalis, laikantis saugių aplinkai priemonių plano, nes aplinkos saugumas yra pamatinis darnaus vystymosi principas (Mainardes, Ferreira, Raposo, 2014). Darnų vystymąsi kaip

sąžiningą gamtos išteklių paskirstymą tarp skirtingų kartų, išsivysčiusių ir besivystančių pasaulio šalių bei vieningos aplinkosaugos, socialinės ir ekonominės sričių sąveikos apibūdina R. Čiegis ir kiti (2014). N. Petkevičiūtė ir A. Balčiūnaitienė (2018) teigia, kad darnaus vystymosi koncepciją sudaro ne tik aplinkosauga, socialine ir ekonominė aplinka bet ir institucinė, etinė, moralinė, religinė ir kitos dimensijos. Darnus vystymasis yra visas žmonių gyvenimo sritis apimanti koncepcija (Staniškis, Kriaučionienė, 2012).

Apžvelgus darnaus vystymosi sampratą, jų esmę, galima teigti, kad darnus vystymasis yra procesas, kuriuo yra prisitaikoma prie pokyčių, daug dėmesio skiriant valdymui bei normų nustatymui. Lietuvos ir užsienio autoriai panašiai apibūdina darnų vystymąsi, akcentuoja poreikį suderinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus, užtikrinti gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms. Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindinė mintis - aplinkosaugos politika neturi stabdyti ekonominio augimo ir socialinio vystymosi, tačiau auganti ekonomika turi teigiamai veikti socialinę aplinką bei aplinkos būklę.

1.2. Kurortų plėtrai reikšmingi darnaus vystymosi tikslai

Darnaus vystymosi terminas įvardintas G. H. Brundtland Jungtinių Tautų Pasaulinės aplinkos ir plėtros komisijos (angl. United Nations World Commission on Environment and Development – WCED) pranešime „Mūsų bendra ateitis“ (1987). Šiame pranešime taip pat buvo iškelta idėja, kad ekonominis augimas ir aplinka gali papildyti vienas kitą. Pranešime darnus vystymasis buvo įvardintas „kaip plėtra, kuri tenkina dabartinių kartų poreikius, išsaugodama galimybes būsimoms kartoms tenkinti savuosius“. Šis Jungtinių Tautų oficialiai priimtas apibrėžimas reiškia, kad: 1) būsimų kartų poreikiai negali būti aukojami tenkinant dabartines reikmes; 2) dabartinio pasaulio sistema nėra darni, todėl ją reikia keisti, siekiant patenkinti einamuosius poreikius; 3) žmonijos ekonominė ateitis susijusi su natūralių sistemų vientisumu; 4) turime elgtis taip, kad užtikrintume galimybę ateities kartoms tenkinti savo poreikius, kol jos pačios galės juos įvardyti; 5) neapsaugosime aplinkos, nepadidinę skurdžiausiai pasaulyje gyvenančių žmonių ekonominių perspektyvų.

1992 m. Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje Jungtinių Tautų aplinkos ir plėtros konferencijoje buvo suformuotos ir pateiktos pagrindinės darnaus vystymosi nuostatos, kurios įteisino darnų vystymąsi kaip pagrindinę šalių siekiamybę. 2001 m. parengta ir pristatyta Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategija – nustatyti procesai, reikalingi siekiant darnaus vystymosi politikos įgyvendinimo Europos Sąjungos bendrijoje. 2002 m. pristatyti Johanėsburgo deklaracija ir darnaus vystymosi įgyvendinimo planas. Jais patvirtinti tarptautiniai šalių įsipareigojimai darnaus vystymosi srityje ir atnaujintas pasaulinis įgyvendinimo veiksmų planas. 2012 m. patvirtintos

Rio+20 konferencijos išvados „Ateitis, kurios norime“. Šiomis išvadomis buvo patvirtinti darnaus vystymosi įsipareigojimai, sustiprinta tarptautinė darnaus vystymosi politikos formavimo sistema ir pradėtas naujos darnaus vystymosi darbotvarkės rengimas. 2015 m. Jungtinių Tautų vystymosi darbotvarkėje patvirtinta 17 universalių, pasaulinių ir tarpusavyje susijusių darnaus vystymosi tikslų(žr. 1 pav.).

1 pav. Darnaus vystymosi tikslai
Šaltinis: „JT Darnaus vystymosi darbotvarkė 2030“ (2015)

Darbotvarkėje numatyti 17 tikslų, turinčių 169 uždavinius ir daugiau nei 200 rodiklių jiems pasiekti. Šie tikslai, kaip ir visa darnaus vystymosi koncepcija, grindžiami trimis darnaus vystymosi sritimis – ekonomine, socialine ir gamtine aplinkomis. Darnaus vystymosi tikslai numato konkrečius veiksmus pasaulio šalims, o veiksmų pasirinkimas apima visas tris minėtas darnaus vystymosi sritis. Kiekviename iš šių tikslų svarbiausi keturi aspektai: 1) lygybė, 2) švietimas, 3) įtraukimas bei aplinkos apsauga, 4) darnus išteklių naudojimas.

Darnaus vystymosi tikslai - tai prioritetinės kryptys, kurios turėtų būti tiek besivystančių, tiek išsivysčiusių valstybių raidos pagrindas. Šiais tikslais siekiama kurti geresnę gyvenimo kokybę išvien, nes darnus vystymasis be plataus visuomenės, valstybių, vyriausybių, bendruomenių ir organizacijų dalyvavimo yra neįmanomas.

Lentelėje (žr. 2 lentelė) išskiriama visų 17 darnaus vystymosi tikslų pagrindinė paskirtis.

2 lentelė. Darnaus vystymosi tikslų esmė

Darnaus vystymosi tikslas	Darnaus vystymosi tikslo esmė
Sumažinti bada	„Būtina siekti, kad kiekvienas žmogus galėtų gyventi orų ir aprūpintą gyvenimą, galėtų dirbti ir užsidirbti, suderinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, turėtų visas socialines garantijas.“
Panaikinti bada	„Būtina siekti panaikinti bada, užtikrinti maisto saugumą ir pagerinti mitybą bei skatinti darniosios žemdirbystės kultūrą.“
Gera sveikata ir gerovė	„Siekama užtikrinti galimybę gyventi sveikai ir skatinti visų ir visų amžiaus grupių žmonių gerovę.“
Kokybiškas ugdymas	„Reikia užtikrinti įvairiapusį ir nešališką kokybišką ugdymą bei skatinti visiems prieinamą mokymąsi visą gyvenimą.“
Lyčių lygybė	„Siekti lyčių lygybės, paremti moteris bei mergaites.“
Švarus vanduo ir higiena	„Užtikrinti, kad švarus ir tinkamai kontroliuojamas vanduo būtų prieinamas visiems.“
Prieinama ir švari energija	„Užtikrinti įperkamos, patikimos, tvarios ir modernios energijos šaltinių prieigą visiems.“
Deramas darbas ir ekonominis augimas	„Būtina skatinti tvarią, visapusę ir darnią ekonomikos raidą, užtikrinti pilnutinį ir produktyvų aprūpinimą darbu ir tinkamą darbą kiekvienam.“
Pramonė, inovacijos ir infrastruktūra	„Siekama sukurti lanksčią infrastruktūrą, skatinti visapusišką ir tvarią pramonės plėtrą bei puoselėti naujoviškumą.“
Sumažinti nelygybę	„Siekama sumažinti nelygybę tarp atskirų šalių.“
Darnūs miestai ir bendruomenės	„Miestus ir gyvenvietes padaryti patogius, saugius, lanksčiai prisitaikančius prie aplinkybių ir tvarius.“
Atsakingas vartojimas ir gamyba	„Būtina užtikrinti tvarius naudojimo ir gamybos modelius.“
Sumažinti klimato kaitos poveikį	„Neatidėliojant imtis veiksmų klimato kaitai stabdyti ir jos padariniams šalinti.“
Gyvybė vandenyse	„Saugoti ir atsakingai naudoti okeanus, jūras ir jų išteklius užtikrinant tvarią jų raidą.“
Gyvybė žemėje	„Būtina tausoti ir atkurti sausumos ekosistemas, skatinti darnų jų naudojimą, atsakingai valdyti miškų išteklius, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti ir atstatyti dirvožemio degradaciją, sustabdyti biologinės įvairovės nykimą.“
Tvarka ir teisingumas, stiprios institucijos	„Siekama remti taikios ir tolerantiškos visuomenės plėtrą, suteikti galimybę visiems apginti savo teises teisėtomis priemonėmis ir įsteigti skaidriai ir efektyviai veikiančias daugiafunkces institucijas visuose lygiuose.“
Partnerystė įgyvendinant tikslus	„Atgaivinti pasaulinę partnerystę siekiant tvarios raidos ir sustiprinti jos įgyvendinimo priemones.“

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis „JT Darnaus vystymosi darbotvarke 2030“ (2015)

Turizmo plėtra tampa reikšminga ekonomine sritimi visame pasaulyje (Junevičius, Albrektas, 2017). Turizmas turi būti traktuojamas kaip verslas, kurio plėtra gali tiek teigiamai, tiek neigiamai veikti šalies, ar atskiros vietovės ekonomiką, gamtinę, socialinę aplinką (Jagminas, Paulauskienė, 2011). Kurortai glaudžiai siejami su turizmo sritimi (Aidukienė ir kiti, 2011; Banevičius 2016; Bunggez, 2015). Anot E. Jasinsko (2015), šiuolaikiniame pasaulyje visas turizmo sektorius turėtų būti vystomas atsižvelgiant į darnų vystymąsi, nedaryti neigiamos įtakos ekonominei, socialinei, gamtinei aplinkoms, kitaip tariant, nedarnaus turizmo ar atskirų jo rūšių

turėtų nelikti. Ekonominis darnumas svarbus kurortams, nes jie, kaip viena turizmo sektoriaus dalių – gana nestabili. Kaip teigia J. Purandare (2009), politinis, socialinis nestabilumas ar stichinės nelaimės gali greitai sužlugdyti vietos turizmo sektorių, tad vietos verslininkai gali prarasti pajamas bei turtą. Darni socialinė aplinka taip pat prisideda prie darnaus ekonominio augimo. Skurdo panaikinimas, stabilios ir saugios infrastruktūros sukūrimas gali padėti pasiekti socialinį darnumą. Vietos įmonių, ypač turizmo pramonės skatinimas taip pat gali prisidėti prie teigiamos socialinės pusiausvyros kūrimo. (Purandare, 2009). Mokslininkė teigia, kad norint pasiekti darnią gamtinę aplinką, reikia atidžiai apsvarstyti plėtros vietas, reikia kruopštaus planavimo ir ilgalaikių svarstymų, užtikrinančių darnų išteklių naudojimą.

Analizuojant darnaus vystymosi tikslus kurortų kontekste būtina paminėti, kad kurortai, kaip viena turizmo sudedamųjų dalių, yra itin svarbūs, nes, kaip teigiama Keiptauno deklaracijoje (2002), kurortų plėtros sukurto bendrojo vidaus produkto didėjimas daro santykinai mažesnę nei kitų ūkio šakų neigiamą poveikį aplinkai. Pvz., vykdant kurortų plėtrą sukuriamos naujos darbo vietos. 2002 metais priimta Keiptauno deklaracija (Cape Town Declaration on Responsible Tourism, 2002), kurioje nurodyta, kad "atsakingas turizmas kuria geresnes vietas žmonėms gyventi ir jose lankytis, pasižymi šiomis savybėmis: mažina neigiamą ekonominį, aplinkosauginį ir socialinį poveikį; teikia didesnę ekonominę naudą vietiniams žmonėms ir skatina vietos bendruomenių gerovę, gerina darbo sąlygas ir prieinamumą prie turizmo industrijos; įtraukia vietinius žmones į sprendimų, darančių poveikį jų gyvenimui ir galimybėms priėmimą; teigiamai prisideda prie gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimo bei pasaulio įvairovės palaikymo; suteikia malonesnių patirčių turistams per prasmingesnius ryšius su vietos gyventojais ir per geresnę vietovės kultūrinių, socialinių bei aplinkosauginių reikalų supratimą; suteikia prieinamumą žmonėms su fizine negalia; yra kultūriškai jautrus, sukelia abipusę turistų ir šeimininkų pagarbą bei ugdo vietinių gyventojų pasididžiavimą ir pasitikėjimą". Tačiau kurortų statusą turinčios vietovės intensyviai naudoja išteklius, kurių dalis yra neatsinaujinantys. Netinkamai planuojama ir vykdoma kurortų plėtra gali pakenkti gamtinei aplinkai, vietos kultūros ištekliams, bloginti vietos gyventojų gyvenimo kokybę.

Visi darnaus vystymosi tikslai yra skirti žmogaus gyvenimo kokybei gerinti (Howard-Grenville, Davis, Dyllick, 2017). Analizuojant mokslininkų (Povilanskas, 2005, 2008; Mill, 2008; Bučas, 2001 ir kitų) atliktus mokslinius tyrimus, galima teigti, kad vieni darnaus vystymosi tikslai daro didesnę įtaką kurortų plėtrai nei kiti. Pirmasis darnaus vystymosi tikslas - *panaikinti visu formų skurdą* – taip pat susijęs su kurorto statusu. Turizmo sektorius gali prisidėti prie skurdo mažinimo, nes jis yra labai lokalizuotas ir gali suteikti tiesioginę naudą bendruomenėms, kuriose gali dalyvauti ir gauti naudos atokių vietovių ir žemos kvalifikacijos darbuotojai (Carter ir kiti 2014). Vietovėse, turinčiose kurorto statusą, dauguma gyventojų dirba turizmo sektoriuje. Sumaniai

valdoma ir gerai reklamuojama turizmo pramonė siūlo daug darbo vietų, remia ir skatina vietos ekonomiką (Dziuba, 2016). Kurortų, kaip ir kitų turizmo sektoriaus rūšių, veikla daugelyje šalių yra skatinama, nes teikia ekonominę naudą. Kurortų plėtrai reikia didelių investicijų, todėl šalys su mažesniais biudžetais nepajėgios įgyvendinti darnios plėtros politikos (Baležentis, Paulauskienė, 2012). Todėl kurortuose būtini lankstūs, abiem pusėm palankūs darbo santykiai, socialinio verslo plėtra, prieinamos teisinės paslaugos ir pan.

Trečiasis iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų - užtikrinti sveiką gyvenimą ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę. Tai vienas svarbiausių, analizuojant kurortų kontekste, tikslų. Kurortas – tai vieta, kurioje, galima realizuoti šalies nacionalinės sveikatos koncepcijų nuostatas, vykdyti įvairias sveikatinimo ir sveikatingumo programas pasitelkiant vietovėje esančius gamtinius gydomuosius išteklius, specialią infrastruktūrą (Bagdzevičienė, Navackaitė, Miliukaitė, 2002). Kurortų veikla priklauso nuo siūlomų sveikatos turizmo produktų specifikos ir kokybės, kurie yra pagrindiniai kurortų konkurencingumo elementai (Puczko, 2010). Remiantis mokslininkų išvadomis, galima teigti, kad sveika gyvensena paremto gyvenimo užtikrinimas – vienas pagrindinių kurortų statusą turinčių vietovių tikslų.

Kitas su kurorto statusą turinčiomis vietovėmis tampriai susijęs darnaus vystymosi tikslas - užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją. Vandens panaudojimas rekreacijai ir turizmui gali prisidėti prie sezoniškumo problemos mažinimo (Urbonienė, Jurkus, Grecevičius, 2013). Tai ypač svarbu kurortams, nes sezoniškumas yra dažniausiai įvardijama kurortų plėtros problema.

Dar vienas darnaus vystymosi tikslas, mokslinėje literatūroje įvardijamas kaip itin svarbus turizmui, taigi ir kurortams - skatinti tvarų, visaapimančią ir darnų ekonominį augimą, produktyvų įdarbinimą ir tinkamą darbą. Pasauliniu mastu turizmo sektorius, tarp jų ir kurortai bei kurortinės teritorijos, sukuria apie 400 mln. darbo vietų, suteikdamas galimybę dalyvauti darbo rinkoje daugeliui žmonių, ypač jaunimui ir moterims. Turizmo sektorius gali būti pagrindiniu besivystančių šalių ekonomikos pamatu, svarbiausias pajamų iš užsienio šalių gavimo šaltinis ir pagalba tų šalių kovai su skurdu (Higgins-Desbiolles, 2006).

Devintas darnaus vystymosi tikslas - plėtoti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią ir darnią industrializaciją ir skatinti inovacijas. Kurorto infrastruktūra – „tai apgyvendinimo, gydymo (sveikatingumo), maitinimo, poilsio, sporto, informacijos paskirties pastatai, kiti statiniai, statinių grupės ir kompleksai su jų užimamais žemės plotais (taip pat ir poilsio namai, sanatorijos, sveikatingumo kompleksai, nakvynės paslaugų namai, jaunimo nakvynės namai, viešbučiai, kempingai, turizmo bazės, apžvalgos aikštelės, pliažai (paplūdimiai), poilsiavietės, stovyklavietės, turizmo trasos, pažintiniai takai ir kt.), sudarantys galimybes lankytojų apgyvendinimui, maitinimui, informacijai, poilsiui, turizmui, pramogoms, sveikatingumui didinti ir

kitiems rekreaciniams poreikiams tenkinti“ (Ivavičiūtė, Gurskienė, 2008, p. 63). Interpretuojant šį kurorto infrastruktūros apibrėžimą, galima teigti, kad kurortas be tinkamos infrastruktūros negalėtų tinkamai funkcionuoti.

Kitas su kurorto statusą turinčiomis vietovėmis tamptariai susijęs darnaus vystymosi tikslas - išsaugoti ir darniam vystymui naudoti vandenynų ir jūrų išteklius. Jūros, vandenynai itin svarbūs jūriniams, pajūrio, vasaros, poilsio tipų kurortams. Vandenynams, jūroms kyla vis didesnė grėsmė dėl jūros lygio kilimo (Kopp ir kiti, 2015), o tai gali neigiamai veikti kurortus. Pakrančių ir jūrų augmenijos išsaugojimas ir palaikymas, pavyzdžiui, koralų ir periferinių augalų sodinimas, dažnai gali tapti labai svarbiu salų kurortų saugumui ir apsaugai (Purandare, 2009).

Saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą – dar vienas iš 17 darnaus vystymosi tikslų, įtakojančių kurorto statusą turinčias vietoves. Miškų paskirtis - sugerti anglies dioksidą bei gaminti deguonį, valyti atmosferos teršalus, palaikyti biologinę įvairovę, sudaryti galimybes poilsiui bei turizmui (Deltuvos, 2008). Kurorto sėkmė dažniausiai priklauso nuo to, kaip naudojami kurorto gamtiniai išteklių. Tam, kad turistai pasirinktų tam tikrą kurortą, reikia rūpintis jo gamtinio savitumo, kraštovaizdžio išsaugojimu (Mill, 2008). Atsižvelgiant į šiuos mokslininkų teiginius, galima teigti, kad darnus miškų, kitų ekosistemos dalių naudojimas kurortams ne tik gerina įvaizdį, bet ir gali didinti pajamas.

Paskutinis, stipriai įtakojantis kurortus, darnaus vystymosi tikslas - skatinti taikias visuomenės darniam vystymuisi, užtikrinti prieigą prie teisingumo visiems ir sukurti efektyvias, atskaitingas visų lygių institucijas. Siekiant padidinti turistų srautus kurortuose, būtinas tinkamas požiūris į turizmo plėtros politikos reglamentavimą ir formavimą. Juo remiantis turi būti apibrėžtos strateginės turizmo plėtros kryptys, sustiprinta įvairių valdžios institucijų ir privataus verslo sektoriaus tarpusavio bendradarbiavimas (Junevičius, Albrektas, 2017).

Apžvelgus visus darnaus vystymosi tikslus iš kurortų perspektyvos, lentelėje (žr. 3 lentelė) pateikiami susisteminti duomenys, išryškinantys darnaus vystymosi tikslų ir kurorto plėtros tarpusavio sąveiką.

3 lentelė. Darnaus vystymosi tikslai kurortų plėtros kontekste

Šaltinis	Darnaus vystymosi tikslas	Kurorto plėtros aspektai
Strategija „Europa 2020“ (2010)	1. Panaikinti visų formų skurdą	„Kurortuose turi būti plečiama aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų pasiūla; įvairių priemonių taikymas pajamų nelygybei mažinti; lanksčių ir saugių darbo santykių sukūrimas ir gyventojų pajamų didinimas; lygių galimybių naudotis socialinėmis, sveikatos, švietimo, kultūros ir teisinėmis paslaugomis užtikrinimas; socialinio verslo plėtra.“
Nutarimas „Dėl sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairių patvirtinimo“ (2019)	3. Užtikrinti sveiką gyvenimą ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę	„Kurorto statusą turinčiose vietovėse vienas svarbiausių tikslų - gyventojų bei lankytojų sveikatos stiprinimas, sveikos gyvensenos skatinimas, gamtinių išteklių, teritorijų pritaikymas aktyvioms sveikatingumo paslaugoms, aktyviam poilsiui.“
„Sveikatingumo ir poilsio kompleksų poreikio ir plėtros Lietuvoje studija“ (2007)	6. Užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją	„Geriamojo vandens tiekimas - tai paslauga, lemianti gyvenimo ir aplinkos kokybę. Ši paslauga turi atitikti saugos ir kokybės reikalavimus, būti įperkama. Tai ypač svarbu kurortuose, kur geriamasis vanduo naudojamas ir sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugoms atlikti.“
C.Cooper ir kiti (2008)	8. Skatinti tvarų, visaapimančią ir darnų ekonominį augimą, produktyvų įdarbinimą ir tinkamą darbą	„Kurorto statuso specifiškumas apsunkina greitą didesnio pelno gavimą. Klaidingas kurorto plėtros sprendimas ekonominiu ir socialiniu atžvilgiu bus žymiai labiau nuostolingas ir socialiai labiau skausmingas, nei kita nepasiteisinusi investicija į nekilnojamąjį turtą. Norint pasiekti darnų ekonominį augimą kurortuose, svarbiausia efektyviai naudoti vietovėje jau esančius rekreacinius išteklius bei į veiklą intensyviau įtraukti vietos savivaldybės administraciją, turizmo specialistus.“
J.Bučas (2001), L.Aidukienė ir kt. (2011)	9. Plėtoti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią ir darnią industrializaciją ir skatinti inovacijas	Kurorto infrastruktūra yra būtina sąlyga rekreacinių resursų ir kurorto industrijos vystymuisi, infrastruktūra taip pat sukuria daug darbo vietų. Inovacijos yra svarbus ekonomikos pažangą skatinantis veiksnys, todėl siekiant darnaus vystymosi kurortuose būtinas inovacijų diegimas.
R.Povilanskas (2008)	14. Išsaugoti ir darniam vystymui naudoti vandenynų ir jūrų išteklius	„Svarbu vykdant kurortų plėtrą apsaugoti ir atkurti su vandeniu susijusias ekosistemas (kalnus, miškus, pelkes, upes, vandeninguosius sluosnius ir ežerus). Vykdant kurortų, įsikūrusių prie jūros, plėtrą, svarbu išsaugoti kuo daugiau natūralios pakrantės, jūrų zonos.“

3 lentelės tęsinys

Šaltinis	Darnaus vystymosi tikslas	Kurorto plėtros aspektai
R.Povilanskas (2005)	15. Saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą;	„Projektuojant ar plečiant kurortą būtina rūpintis kurorto aplinkos gamtinio savitumo išsaugojimu. Kurorte turi būti kuo mažiau pastebimas žmogaus kišimasis į aplinką. Taip elgiantis bus ne tik nekenkiama gamtiniam ištekliams, bet ir sutaupyta lėšų bei užtikrintas kurorto originalumas, verslo sėkmė. Būtina rūpintis jo gamtinio savitumo išsaugojimu.“
Lietuvos kurortų plėtros koncepcija (2003)	16. Skatinti taikias visuomenės darniam vystymuisi, užtikrinti prieigą prie teisingumo visiems ir sukurti efektyvias, atskaitingas visų lygių institucijas;	„Valstybės institucijos, vartotojai bei verslininkai inicijuoja kurortų plėtrą, kiekvienas atsižvelgdamas į savus poreikius ir tikslus. Kurortų plėtra bus darni ir sėkminga, kai visos viešos ir privačios institucijos bei vartotojai prisiims atsakomybę už savo veiksmus, užtikrins skaidrų ir teisingą darbą, veiks lygiagrečiai ir lygiomis teisėmis.“

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, lentelėje nurodytais šaltiniais

Duomenys lentelėje (žr. 3 lentelė) leidžia teigti, kad aštuoni iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų yra reikšmingi kurortų plėtrai. Svarbu, kad ekonominė plėtra kurortuose nekenktų socialinei, gamtinei aplinkoms, kad įvairių prevencinių priemonių pasiūla, gerinanti socialinę kurortų aplinką, prisidėtų prie ekonominio augimo, kad kurortų infrastruktūros gerinimas ir planavimas nekenktų gamtinei aplinkai, natūraliai susiformavusiam kraštovaizdžiui. Itin svarbu, kad darniu kurorto vystymusi būtų suinteresuotos visos tikslinės grupės – kurorto savivaldybės administracija, bendruomenė, vietos verslininkai bei turistai.

Apibendrinant darnaus vystymosi tikslus kurortų kontekste svarbu paminėti, kad 1987 m. G. H. Brundtland Jungtinių Tautų Pasaulinės aplinkos ir plėtros komisijos pranešime „Mūsų bendra ateitis“ pirmą kartą įvardintas darnaus vystymosi terminas. Po 28 metų, 2015 m. Jungtinių Tautų vystymosi darbotvarkėje patvirtinta 17 universalių, pasaulinių ir tarpusavyje susijusių darnaus vystymosi tikslų, kurie gali būti įvardijami kaip kryptys, kurios turėtų būti tiek besivystančių, tiek išsivysčiusių valstybių raidos pagrindas. Kurortai glaudžiai siejami su turizmo sritimi, o visos turizmo rūšys turėtų būti vystomos darniai. Aštuoni iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų yra itin reikšmingi kurortų plėtrai. Svarbu, kad kurortų plėtra neigiamai neveiktų ekonominės, socialinės bei gamtinės aplinkos.

Apibendrinant pirmąjį skyrių galima teigti, kad darnų vystymąsi tiksliausiai apibūdina G.H.Brundtland, (1987), kuri įvardija jį kaip vystymąsi, patenkinantį dabartinio laikmečio poreikius, nesudarant pavojaus būsimoms kartoms patenkinti savuosius. Darnaus vystymosi koncepcijos esmę tiksliai įvardijo R. Jančius ir kt. (2018), kurie teigia, kad darnios plėtros koncepcija siūlo vertinti tradicijas, priimti tinkamus sprendimus, kurie skatintų socialinę plėtrą, skatintų žmones siekti tikslų, kartu rūpinantis ir kitų žmonių poreikiais. Darniam vystymusi būtini

trys elementai – ekonominė aplinka, socialinė aplinka bei aplinkos kokybė, ir tai, kad vykdoma plėtra nedarytų jiems neigiamos įtakos. Darnų vystymąsi galima apibendrinti kaip pusiausvyros išlaikymą tarp to, kaip nori gyventi dabartinės kartos naudodamos išteklius, kurių jiems reikia norint patogiai gyventi, ir to, ko ateities kartoms reikės gyventi taip pat sėkmingai ir patogiai, kaip dabartinės kartos.

Darnaus vystymosi tikslai – tai pagrindinės prioritetinės kryptys, kuriomis turi remtis valstybės, siekiančios darnios bei neigiamos įtakos ekonominei, socialinei bei gamtinei aplinkoms neturinčios plėtros. Apžvelgiant darnaus vystymosi tikslus kurortų plėtros kontekste, galima teigti, kad aštuoni iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų daro didesnę įtaką kurortų plėtrai.

II. KURORTO SAMPRATOS IR DARNUMO KONCEPCIJA

Šiame skyriuje pristatoma kurorto samprata, koncepcija bei darnios kurortų plėtros nuostatos.

2.1. Kurorto samprata ir koncepcija

Šio darbo apimtyje analizuojami tik kurortai, nesigilinant į kurortinių vietovių aspektus. Tarptautinių žodžių žodyne (2005) kurortas kildinamas iš vokiečių kalbos - tai gamtinių, gydomųjų veiksnių turinti vieta, kurioje yra specialių įstaigų ir įrengimų, reikalingų ligonių gydymui.

Kurorto statuso reglamentavimo pradžia siekia XX a. pradžią. 1911 m. Vokietijos imperijoje buvo patvirtinti pirmieji vieningi reikalavimai kurortams. Vėliau kurorto, kaip statuso reglamentavimą perėmė ir kitos Europos šalys. Kaip teigia R. Povilanskas (2009), kurorto statusą dažniausiai žymi prie vietovės pavadinimo pridedamas priedėlis, reiškiantis vandens ir maudymosi kaip esminio tradicinio sveikatinimo proceso įvairius aspektus: Lenkijoje – „*Zdrój*“ (lenkiškai – versmė), Čekijoje – „*Lázně*“ (čekiškai – vonia, pirtis), Italijoje – „*Terme*“ (itališkai – pirtis) ir pan. Lietuvių kalboje vartojamas žodis „kurortas“ yra skolinys iš vokiečių kalbos, reiškiantis sveikatinimo vietovę (vokiškai „*Kur*“ – gydymas, sveikatinimas, „*Ort*“ – vietovė).

Kurortų samprata yra tarptautinė, bet jos reikšmė nėra vienoda. Pvz., Šveicarijoje kurortu įvardinama bet kuri poilsio vieta, o Vokietijoje kurortas turi turėti reglamentuotus elementus (gamtinius gydomuosius išteklius, atitinkamus pastatus ir nustatytą gydomąjį kurorto pobūdį) (Aleksandrova, 2001).

Europos Sąjungos šalyse kurorto statuso suteikimas ir reglamentavimas skirtingas. Išskiriamos šios ES šalys ir kurorto statuso reglamentavimas jose: Vokietijos teisiniuose dokumentuose kurortas apibrėžiamas kaip regionas, turinti ypatingus natūralius veiksnius. Čia kaip viena būtinų ir svarbiausių kurorto savybių yra ta, kad kurorte esančios gydymo įstaigos privalo ženkliai įtakoti ekonominę kurorto aplinką, teisiškai kurortai Vokietijoje pagal turimus gydomuosius išteklius skirstomi į 7 tipus. Rusijoje reglamentuojama, kad kurortais gali būti vietovės, turinčios gamtinius gydomuosius išteklius. Rusijoje kurortai skirstomi į tarptautinės, respublikinės ir vietinės reikšmės kurortus, beje, Rusijoje kurortai siejami tik su gydymo ir poilsio teikimo funkcijomis. Skandinavijos šalyse kurorto statusas nėra teisiškai reglamentuojamas, tad ir nėra suteikiamas vietovėms. (Kurorto statuso Lietuvoje reglamentavimo studija, 2003).

Formuojant kurorto kraštovaizdį, pritaikant pastatus, sodybas, o ypač kultūros paveldo objektus kurortinio sveikatinimo, sveikatingumo paslaugų teikimui, reikia išsaugoti jo natūralią

išvaizdą bei vientisumą, nekeičiant tai vietai būdingų kultūros paveldo bruožų (Bučas, 2001). Tai reiškia, kad plečiant kurortą, reikėtų kuo mažiau keisti natūralią jo aplinką.

Mokslininkai tyrinėjantys kurorto statusą, jo veiklos ypatumus ir įtaką, panašiai apibūdina kurortą (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Kurorto sampratos

Autorius	Sampratos esmė
C.H. Lovelock (1984)	„Tai vietos, kuriose yra gamtinių gydomųjų veiksnių (palankus klimatas, mineralinio vandens versmių, gydomojo purvo) ir specialių įstaigų ir įrenginių (sanatorijų, balneoterapijos ir purvo gydyklų, mineralinio vandens gėrimo biuvečių) ligoniams gydyti ir atstatyti prarastą darbingumą.“
R. Bagdzevičienė ir kt. (2002)	„Tai vieta, kurioje panaudojant gamtinius gydomuosius veiksnis, specialias įstaigas ir įrengimus, galima dalinai realizuoti šalies nacionalinės sveikatos koncepcijos nuostatas bei vykdyti žmonių sveikatinimo programas.“
Tarptautinių žodžių žodynas (2005)	„Tai vieta, kurioje yra gamtinių gydomųjų veiksnių (palankus klimatas, mineralinio vandens versmių, gydomojo purvo), specialiųjų įstaigų bei įrengimų ligoniams gydyti.“
G. Gorinienė ir A. Gorinaitė (2006)	„Tai gydyti ir profilaktikai panaudojama ypatingai saugoma gamtinė teritorija, turinti gamtinių gydomųjų išteklių ir jų eksploatacijai būtinų pastatų ir įrenginių. Priklauso ir infrastruktūros objektai.“
A. Armaitienė ir kt. (2009)	„Tai gyvenamoji vietovė, turinti gamtinių gydomųjų veiksnių ir specialią infrastruktūrą, sudarančią sąlygas naudoti šiuos veiksnis gydymui, profilaktikai ir poilsiui.“
I. Žalienė ir kiti (2009)	„Tai gyvenamoji vietovė, kur panaudojant esamus gamtinius gydomuosius veiksnis ir kompleksą traukos objektų su jiems būdingomis poilsio, turizmo ar sporto arba sveikatinimo zonomis, kuriose jų lankytojas gali pailsėti, atstatyti dvasines ar fizinės jėgas arba pasigydyti.“
L. Aidukienė ir kiti (2011)	„Kad kurortas įgyvendintų turisto interesus, turi atitikti kurortui keliamus bendruosius ir specifinius kriterijus, kuriuos galima suskirstyti į tris grupes: gamtiniai gydomieji ištekliai, žmogiškieji ištekliai ir infrastruktūra.“
E. Vidishcheva (2019)	Tai specialiai saugoma gamtos teritorija, naudojama terapiniam ir prevenciniam gydymui, aprūpinta reikiama gamtos išteklių ir infrastruktūra.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis lentelėje nurodytais šaltiniais.

Susisteminant kurortų apibrėžimus, pateiktus lentelėje (žr. 4 lentelė), galima išskirti esminius, kurortą apibūdinančius elementus: i) gyvenamoji vietovė, ii) specialūs gamtiniai gydomieji ištekliai, skirti iii) gydymui ir profilaktikai, iv) pakankami žmogiškieji ištekliai ir iv) išplėtotą speciali infrastruktūra.

Gyvenamoji vietovė – žmonių gyvenimo ir veiklos vieta, apimanti miestus, miestelius ir kaimus (Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas, 1996). Kaip teigia E. Vadiševa ir kiti (2019) **vietovė**, turinti kurorto statusą - unikalus objektas, turintis tikras būdingas savybes: rekreacinius ir gamtinius išteklius, kurie sunkiai atsinaujina, specializuotą ekonomiką, kuri egzistuoja dėl šioje teritorijoje sukurtų ir įvestų sąlygų, kitų ūkio subjektų (prekybos, pramogų ir kt.), priklausomybę nuo kurorto ir poilsio sistemos regione.

Kaip minėta lentelėje (žr. 4 lentelė), **gamtiniai gydomieji ištekliai** – viena būtinųjų kurorto statusą turinčių vietovių sudedamųjų dalių. Vienas iš kurortą formuojančių veiksnių yra natūralūs gydomieji ištekliai (Gozhenko, 2018). Kurorto plėtra gali būti pateisinama, jei kurorte yra daug vietinių natūralių gamtinių išteklių, kurie ir yra svarbiausia sveikatinimo ir poilsio paslaugų dalis (Žalienė ir kiti, 2009). V. J. Žilinskas, M. Maksimenko (2008) teigia, kad kurortų gydomieji ir rekreaciniai ištekliai gali patenkinti augančius sveikatingumo ir sveikatinimo paslaugų ir kurortų plėtros poreikius. Gamtiniai ištekliai dažnai yra pagrindinis kurortus formuojantis veiksnys ir darnaus vystymosi aplinkos komponentai (Vidishcheva ir kiti, 2019).

Ligonių **gydymas ir profilaktika** kurortuose vykdomas panaudojant gydomuosius gamtinius išteklius ir tinkamai pritaikant reikalingą infrastruktūrą. Kaip teigia D. Šimkūnaitė (2015), pagrindinis tikslas yra išgydyti ligonius ir atstatyti sveikatą, naudojant natūralius gamtinius gydomuosius išteklius: mineralinį vandenį, gydomąjį purvą ir kitus sveikatai palankius veiksnys. Ligonių gydymas, profilaktika kurortuose, pasitelkiant ten esančius gamtinius išteklius, kitaip vadinamas medicininiu turizmu. Daugelis asmenų, norėdami rasti optimalią sveikatą, keliauja į kurortus. (Majeed ir kt., 2018). Autoriai taip pat teigia, kad sveikatos turizmas apima medicininės procedūras, kurios užtikrina optimalią sveikatos ir gerovės idėją. Kurortuose suformuojama kurortinės rekreacijos sistema, kurios pagrindinės funkcijos yra rekreacinių paslaugų teikimas, prevencinė, reabilitacinė, kurortinio gydymo siekiant kelti individualios ir visuomeninės sveikatos lygį bei gerinti bendrą gyvenimo kokybę (Šimkūnaitė, 2015).

Žmogiškieji ištekliai. Žmogiškojo faktoriaus - personalo - vaidmuo turizmo sektoriuje yra reikšmingas, ypač miesto vietose, nes jis leidžia greitai reaguoti į turistų paklausos pokyčius (Urosevic ir kiti, 2017). Kurortuose dirbantis personalas svetingumo versle išlieka vienas iš svarbiausių prioritetų. Pajamų saugumas ir vienodas pajamų paskirstymas darbuotojams daro tiesioginę įtaką visuomenei ir vietos bendruomenėms (Kulkajonplun ir kiti, 2016). Sezoniškumas – vienas iš veiksnių, darančių didelę neigiamą įtaką pajamų saugumui bei nevienodam pajamų pasiskirstymui turizmo sektoriuje dirbančiam personalui. Anot Š. Banevičiaus pagrindinės sezoniškumo problemos - nesaugios turizmo sektoriaus darbuotojų darbo sąlygos, struktūrinis nedarbas turizmo įmonėse. Norint sukurti kokybišką aptarnavimą, reikalingi aukštos kvalifikacijos specialistai (Lankelis, 2014).

Kurorto **infrastruktūra.** Kurorto strateginį vystymą lemia turimas gydomasis potencialas. Kurortai tuo pačiu metu turi aptarnauti atvykstančius į kurortą turistus ir vietinius gyventojus, todėl kurorto infrastruktūros vystymas teigiamai veikia ir regiono gyventojų gyvenimo sąlygas (Druskininkų kurorto įvaizdžio stiprinimas siekiant aukštos paslaugų kokybės, 2011). G. Grinienė, A. Gorinaitė (2006) pažymi šias svarbiausias kurortų infrastruktūros sudedamąsias dalis: gydymo ir profilaktikos įstaigos, sporto aikštelės, kultūrinės ir buitinės įstaigos. Kadangi kurorto

veiklos tikslas yra sukurti aukšto lygio sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugų teikimo sistemą, tam reikalingos ir naujos technologijos, (Lankelis, 2014).

Išgryninti esminiai, kurortą apibūdinantys ir jo veiklai būtini elementai toliau siejami su pirmajame skyriuje (žr. 3 lentelę) išvestais darnaus vystymosi ir kurortų sąveikos duomenimis, leidžiančiais diferencijuoti atskirų elementų įtaką konkrečioms darnaus vystymosi tikslams (žr. 5 lentelę). Gyvenamosios vietovės elementą atspindės vietos bendruomenės gyvenamosios ir ekonomikos specifiškumas.

5 lentelė. Kurorto elementų pasiskirstymas tarp kurortui reikšmingų darnaus vystymosi tikslų

Darnaus vystymosi tikslas	Kurorto plėtros aspektai	Kurorto elementai
1. Panaikinti visų formų skurdą	Aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų pasiūla; įvairių priemonių taikymas pajamų nelygybei mažinti; lanksčių ir saugių darbo santykių sukūrimas ir gyventojų pajamų didinimas; lygių galimybių naudotis socialinėmis, sveikatos, švietimo, kultūros ir teisinėmis paslaugomis užtikrinimas; socialinio verslo plėtra.	Gyvenamoji vietovė
3. Užtikrinti sveiką gyvenimą ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę	Gyventojų bei lankytojų sveikatos stiprinimas, sveikos gyvenamosios skatinimas; gamtinių išteklių, teritorijų pritaikymas aktyvioms sveikatingumo paslaugoms, aktyviam poilsiui.	Gyvenamoji vietovė; Gydyimas ir profilaktika; Gamtiniai gydomieji ištekliai; Infrastruktūra;
6. Užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją	Geriamojo vandens tiekimas įtakoja gyvenimo ir aplinkos kokybę. Ši paslauga turi atitikti saugos ir kokybės reikalavimus, būti įperkama. Kurortuose geriamasis vanduo naudojamas ir sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugoms atlikti.	Gyvenamoji vietovė; Gamtiniai gydomieji ištekliai; Gydyimas ir profilaktika; Infrastruktūra;
8. Skatinti tvarų, visaapimančią ir darnų ekonominį augimą, produktyvų įdarbinimą ir tinkamą darbą	Kurorto statuso specifiškumas apsunkina greitą pelno gavimą. Klaidingas kurorto plėtros sprendimas ekonominiu ir socialiniu atžvilgiu yra labai nuostolingas ir socialiai skausmingas. Darnų kurorto ekonominį augimą užtikrina efektyvus rekreacinių išteklių naudojimas bei aktyvus savivaldybės administracijos ir kurorto verslo profesionalų dalyvavimas.	Gyvenamoji vietovė; Žmogiškieji ištekliai; Gamtiniai gydomieji ištekliai;

5 lentelės tęsinys

Darnaus vystymosi tikslas	Kurorto plėtros aspektai	Kurorto elementai
9. Plėtoti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią ir darnią industrializaciją ir skatinti inovacijas	Kurorto infrastruktūra yra būtina rekreacinių resursų ir kurorto industrijos vystymuisi, darbo vietų kūrimui. Siekiant darnaus vystymosi kurortuose būtinas inovacijų, kurios skatina darnią ekonomikos pažangą, diegimas.	Gamtiniai gydomieji išteklių;
14. Išsaugoti ir darniam vystymui naudoti vandenynų ir jūrų išteklius	Svarbu apsaugoti ir atkurti su vandeniu susijusias ekosistemas. Vykdamas kurortų, įsikūrusių prie jūros, plėtrą, svarbu išsaugoti kuo daugiau natūralios pakrantės, jūrų zonos.	Gamtiniai gydomieji išteklių;
15. Saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą;	Projektuojant ar plečiant kurortą būtina rūpintis gamtinio savitumo išsaugojimu. Minimalizuotas žmogaus kišimasis į aplinką leistų ne tik tausoti gamtinius išteklius, bet ir užtikrintų kurorto originalumą, lėšų taupymą ir verslo sėkmę.	Gamtiniai gydomieji išteklių; Gyvenamoji vietovė;
16. Skatinti taikias visuomenės darniam vystymuisi, užtikrinti prieigą prie teisingumo visiems ir sukurti efektyvias, atskaitingas visų lygių institucijas;	Valstybės institucijos, vartotojai bei verslininkai inicijuoja kurortų plėtrą, kiekvienas atsižvelgdamas į savus poreikius ir tikslus. Kurortų plėtra bus darni ir sėkminga, kai visos viešos ir privačios institucijos bei vartotojai prisiims atsakomybę už savo veiksmus, užtikrins skaidrų ir teisingą darbą, veiks lygiagrečiai ir lygiomis teisėmis.	Gyvenamoji vietovė;

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Diferencijavus atskirų kurortą apibūdinančių elementų įtaką konkrečioms darnaus vystymosi tikslams (žr. 5 lentelė), matoma, kad daugiausia kurorto elementų atsispindi trečiame ir šeštame darnaus vystymosi tiksluose. Šiems tikslams įtakos turi keturi kurortų elementai. Galima teigti, kad vykdamas kurortų plėtrą svarbiausia atsižvelgti į tai, kad būtų užtikrinamas gyventojų bei lankytojų sveikatos stiprinimas, sveika gyvensena, gamtinių išteklių, teritorijų pritaikymas aktyvioms sveikatingumo paslaugoms, aktyviam poilsiui. Be to, būtų užtikrinamas kokybiškas, visiems prieinamas vanduo, darnus valdymas ir sanitarija, nes tai įtakoja gyvenimo ir aplinkos kokybę, be to geriamasis vanduo naudojamas gydymo ir profilaktikos paslaugoms atlikti. Mažiausiai kurortų elementų atsispindi pirmame, keturioliktame bei šešioliktame darnaus vystymosi tiksluose, šioms tikslams įtakos turi vos vienas kurorto elementas. Diferencijavus kurorto elementų įtaką konkrečioms darnaus vystymosi tikslams (žr. 5 lentelė), matoma, kad dominuoja ir didžiausią

įtaką darniam vystymuisi daro du kurortų elementai – gamtiniai gydomieji ištekliai ir gyvenamoji vietovė. Galima daryti išvadą, kad siekiant darnios kurortų plėtros didžiausią dėmesį reikia atkreipti į vietinius gyventojus, jų pajamų lygį, vietos ekonomiką, socialines garantijas bei gamtinių gydomųjų išteklių apsaugą ir darnų naudojimą.

Apžvelgus kurorto sampratą, jų esmę, galima teigti, kad kurortą apibūdina šie skiriamieji elementai - gyvenamoji vietovė, specialūs gamtiniai gydomieji ištekliai, skirti gydymui ir profilaktikai, pakankami žmogiškieji ištekliai ir išplėtotą speciali infrastruktūra. Kitaip tariant, kurorto statusas siejamas su šiais elementais. Vykdamas kurortų plėtrą svarbu užtikrinti sveiką gyvenseną, sveikatos stiprinimą, darnų gamtinių išteklių pritaikymą, švarų, visiems prieinamą geriamąjį vandenį bei darnų valdymą vietos gyventojams ir lankytojams.

2.2. Kurortų įtaka darniam vystymuisi

Kaip minėta pirmoje darbo dalyje, kurortai glaudžiai siejami su turizmo sektoriumi, tad kurortams tinka esminės darnaus turizmo nuostatos. R. Dziuba (2016) tikina, kad turizmas yra viena didžiausių ir greičiausiai augančių pramonės šakų pasaulyje. Daugelyje šalių pajamos iš turizmo yra pagrindinis pajamų šaltinis. Svarbu, kad turizmas būtų valdomas ir plečiamas remiantis darnaus vystymosi principais. Darnus turizmo vystymasis apibrėžiamas kaip plėtra, kurią vykdamas atsižvelgiama į vietos gyventojų kasdienį gyvenimą, regioninę kultūros paveldą ir, svarbiausia, rūpinamasi gamtine aplinka, taip pat užtikrinant patogų ir įdomų poilsį regioną lankantiems turistams. Turizmo plėtra turėtų būti suderinta su išteklių išsaugojimu, skatinti lygias galimybes, remti gamtos apsaugą ir ekonomikos augimą. Darnus turizmo vystymasis turėtų būti orientuotas į vietos gamtos ir kultūros išteklių išsaugojimą ir įtraukimą, o ne į dirbtinės aplinkos kūrimą. Pagrindiniai darnaus turizmo ekonominiai, socialiniai ir aplinkos tikslai yra pasiekti turizmo ir rekreacijos patirtį neperžengiant priimtinių aplinkos pokyčių ribų (Ahmed, Mourad, 2015).

Kurortai, kurortinis turizmas vis labiau populiarėja, todėl aktualesnė tampa kurortų plėtra, vystymas. T. K. Khoshtaria ir N. T. Chachava (2017) teigia, kad kurortai, kurie buvo suplanuoti nuo XIX a. pabaigos iki XX a. pradžios, taip pat ir pirmoje XX a. pirmoje pusėje, neatitinka pagrindinių darnios plėtros principų. Pagal tuo metu galiojusius planavimo principus kurortas buvo sveikatos priežiūros įstaigų kompleksas, pastatytas soduose ar parkuose su strateginiais pastatais. Kurortai, kurių plėtra vykdoma nedarniai, yra nestabilūs ir rizikuoja prarasti lankytojus, sugadinti ir išseikvoti savo gamtinius išteklius (Purandare, 2009). Darni kurortų plėtra yra ta, kuri didina lankytojų, vietinių verslo savininkų ir vietinių gyventojų supratimą apie gamtinį, kultūrinį ir istorinį potencialą, taip pat užtikrina apsaugą gamtiniams, socialiniams ir kultūriniais kelionių tikslams (Balmergy, Ibrahim, 2015). Trys veiksniai, kurie yra prioritetingi, kurortų plėtrą inicijuojančioms

įstaigoms, turėtų būti pajamų paskirstymas vietiniams gyventojams, plėtros planai kurortų vietovėse ir poveikis aplinkai, kurį sukelia kurortų plėtra (Kulkajonplun ir kiti, 2016).

Anot J. Purandare (2017), didžiausia problema yra ta, kad darnumo stoka kurortuose retai išryškėja per trumpą laiką, o kai ilgai išryškėja – kurortams būna padaryta didelė žala. E. Vidishcheva ir kiti (2019) mano, kad pasiekti darnios kurorto plėtros gali būti sudėtinga, nes reikalavimai infrastruktūrai ir kitiems elementams dažnai gali pakenkti ekonominei, socialinei ar gamtinei aplinkoms. Vykdamas kurortų plėtrą reikėtų atsižvelgti į esamą natūralią aplinką, kad būtų užtikrintos esamų ekosistemų gyvavimas, taip pat patrauklumas lankytojams. Viena iš svarbių darnios plėtros sąlygų, ypač kurortams, yra sąlyga išsaugoti ir atnaujinti esamus išteklius.

Kaip teigia R. Bagdzevičienė ir kiti (2002), kurortų plėtrą apsprendžia tam tikri veiksniai: demografija, gamtiniai išteklių, geografinis prieinamumas, žmoniškieji ir finansiniai išteklių, teisės aktai ir kt. Būtina, kad kurortų plėtra nedarytų neigiamos įtakos šiems veiksniams, todėl svarbu įvertinti teigiamą ir neigiamą kurortų poveikį darniam vystymuisi.

Teigiamas poveikis. Darni kurortų plėtra yra svarbi siekiant užtikrinti sėkmę. A. Junevičius ir J. Keršytė (2007) taip pat įvardina kurortų svarbą formuojant šalies įvaizdį. Tačiau pabrėžia, kad vykdamas kurortų plėtrą, būtina dėmesį atkreipti ne tik į vietovei būdingus turistinius išteklius, bet ir į atitinkamą infrastruktūrą, svarbu, kad šie veiksniai būtų subalansuoti. Kurorto statuso Lietuvoje reglamentavimo studijoje (2003) išskiriami teigiami kurorto statuso bruožai, tokie kaip: gyventojų sveikatinimo didinimas, atvykstantojo turizmo skatinimas bei vietinio turizmo didinimas. Šioje studijoje taip pat pabrėžiama, kad kurorto statusą turinčioje vietovėje dažniau nei įprastai kuriamos naujos darbo vietos, skatinama verslo plėtra.

Analizuojant mokslinę literatūrą, matoma, kad kurorto plėtra teigiamai ar neigiamai veikia visas tris darnaus vystymosi sritis – ekonominę, socialinę bei gamtinę aplinkas. Analizuojant teigiamą kurorto plėtros įtaką, dažniausiai įvardinamas vietos **ekonomikos augimo** skatinimas. Perfrazuojant S. Md. Alam ir R. S. Paramati (2016), galima teigti, kad stabili kurorto plėtra daro įtaką visoms tos šalies ekonomikos sritims, gerina visos šalies ir regionų investicijų politiką, skatina socialinę ir ekonominę plėtrą, regiono plėtrą. Ekonominį augimą kurorto plėtra didina įvairiais būdais – **skatina investicijas (taip pat ir tarptautines), didina mokesčių pajamas, sukuria papildomas vietos gyventojų užimtumo galimybes**. Kurorto plėtra turi tiesioginį poveikį toje vietovėje esančioms verslo bendruomenėms. Tai galima pasiekti pasitelkiant vietinius prekybininkus, taip pat naudojant vietines ir tvarias statybines medžiagas ir tradicinius architektūros stilius. Kartu tsi mažina tiek vizualinį, tiek fizinį poveikį aplinkai (Purandare, 2009).

Mokslininkai taip pat įžvelgia teigiamų kurorto bruožų ir **socialinėje srityje**. F. Almeida ir kt. (2015) teigiamai vertina kurorto plėtros įtaką vietinams gyventojams. Kurorto plėtra gali paskatinti **vietinių gyventojų užimtumą, vietos meno ir amatų atgimimą bei tradicinę ir kultūrinę**

veiklą. A. Junevičius ir J. Keršytė (2007) kaip teigiamą kurorto statuso bruožą išskiria tai, kad kurortai yra puiki priemonė realizuoti žmonių teisę į poilsį, laisvalaikį. Kurorto plėtra lemia viešosios infrastruktūros raidą bei įvairių **viešųjų paslaugų atsiradimą**. Kurortų plėtra vietos gyventojams **sukuria sveikatinimo, sveikatingumo bei laisvalaikio praleidimo** galimybes, skatina įvairią kultūrinę veiklą.

Gamtinė aplinka – viena svarbiausių sričių, veikiančių kurorto plėtos, nes unikali, išteklių gausa pasižyminti gamtinė aplinka – dažniausiai ir būna pagrindinė priežastis kurorto plėtrai. M. T. Dokulil (2014) teigia, kad kurorto plėtra yra vienas iš būdų padidinti informuotumą apie aplinkos vertybes ir gali būti priemonė apsaugoti gamtines teritorijas nuo naikinimo ir padidinti jų svarbą. V. Balmergy, I. Ibrahim, (2015) teigia, kad darnus kurorto planavimas turėtų būti grindžiamas išteklių naudojimo mažinimu, poveikio gamtai mažinimu ir produkto ar paslaugos vertės didinimu. Kaip teigia E. Vidishcheva ir kiti (2019), gamtiniai ištekliai dažnai yra pagrindiniai kurortus formuojantis veiksniai ir darnaus vystymosi aplinkos komponentai.

Neigiamas poveikis. Mokslininkai nurodo ne tik apie teigiamą, bet ir neigiamą kurorto plėtos įtaką trims darnaus vystymosi sritims. S. Md. Alam ir R. S. Paramati (2016) kaip neigiamą kurorto plėtos įtaką įvardija tai, kad turizmo pramonė **didina pajamų nelygybę tarp asmenų**, o tai gali lemti mažėjantį ekonominį augimą. Kurorto plėtra gali didinti pragyvenimo lygį, tai daro didelę įtaką vietiniams gyventojams, nes kyla prekių, paslaugų kainos, o turizmo sektoriuje dirbančio personalo atlyginimai nėra dideli. Taip pat kurorto plėtos neigiamos pasėkmės gali būti infliacija ar per didelė vietinių gyventojų ekonominė priklausomybė nuo turizmo sektoriaus.

F. Almeida ir kt. (2015) taip pat pabrėžia neigiamą kurortų plėtos įtaką **socialinei sričiai**, vietiniams gyventojams tai gali pasireikšti **transporto spūstimis, stovėjimo vietų trūkumu, padidejusių nusikaltimų skaičiumi** ir pan. Išimtiniais atvejais, kurorto plėtra gali lemti **kultūrinio identiteto praradimą** (gali nuvertėti tradicijos, amatų dirbiniai), ypač kai turistai yra iš išsivysčiusio pasaulio, o šeimininkai įsikūrę besivystančioje šalyje.

Dažniausiai mokslininkai pabrėžia neigiamą kurorto plėtos įtaką **gamtinei aplinkai**. M. T. Dokulil (2014) teigia, kad nekontroliuojama kurorto plėtra gali sukelti tokius padarinius kaip dirvožemio erozija, padidėjusi tarša, natūralių buveinių praradimas, padidėjusi miškų gaisrų grėsmė ir pan. Šie faktoriai dažnai kenkia kurorto vandens ištekliams ir gali priversti vietos gyventojus konkuruoti dėl būtinausių išteklių. F. Almeida ir kt. (2015) teigia, kad kurorto plėtra gali ne tik apsaugoti vietovėje esančius gamtinius išteklius, bet ir sugadinti ar net sunaikinti juos, ir taip **sugadinti originalų kraštovaizdį**.

Mokslininkai išskiria tiek teigiamus, tiek neigiamus kurorto plėtos įtakos aspektus darniam vystymuisi. Siekiant nustatyti, kurioje srityje plėtos pasėkmės daugiau teigiamos, o kurioje neigiamos, tikslinga įtaką iliustruoti lentele (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Kurorto plėtros aspektų įtaka darnaus vystymosi sritims

Darnaus vystymosi sritys	Teigiamos įtakos aspektai	Neigiamos įtakos aspektai
Ekonominė aplinka	Teigiama įtaka visoms tos šalies ekonomikos sritims, investicijų politikai, vietinio verslo bendruomenėms; Skatina socialinę ir ekonominę plėtrą, regiono plėtrą; Skatina investicijas, didina mokesčių pajamas, sukuria papildomas vietos gyventojų užimtumo galimybes; Skatina atvykstantąjį bei vietinį turizmą; Mažina vizualinį ir fizinį poveikį aplinkai;	Didina pajamų nelygybę tarp asmenų, didina vietinių gyventojų pragyvenimo lygį; Gali skatinti infliaciją bei vietinių gyventojų ekonominę priklausomybę turizmo sektoriui.
Socialinė aplinka	Skatina vietinių gyventojų užimtumą, vietos meno ir amatų atgimimą bei tradicinę ir kultūrinę veiklą; Realizuoja žmonių teisę į poilsį, laisvalaikį; Lemia infrastruktūros raidą, viešųjų paslaugų atsiradimą; sukuria sveikatinimo ir sveikatingumo bei laisvalaikio praleidimo galimybes, skatina įvairią kultūrinę veiklą.	Gali pasireikšti transporto spūstys, stovėjimo vietų trūkumas, padidėjęs nusikaltimų skaičius; Gali lemti kultūrinio indetito praradimą.
Gamtinė aplinka	Didina informuotumą apie aplinkos vertybes, gali būti priemonė, apsauganti gamtines vertybes nuo sunaikinimo; Gamtiniai išteklių – lemiamas priežastis darniai kurortų plėtrai.	Gali lemti dirvožemio eroziją, padidėjusią taršą, natūralių buveinių praradimą, padidėjusią miškų gaisrų grėsmę; Gali sunaikinti natūralius gamtinius išteklius, sugadinti originalų vietos kraštovaizdį.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apžvelgus kurortų plėtros aspektų įtaką darniam vystymuisi, galima teigti, kad kurorto plėtra tiek teigiamai, tiek neigiamai veikia visas tris darnaus vystymosi sritis. Daugiausia teigiamos kurortų plėtros aspektų veikia ekonominę aplinką, o didžiausią neigiamą įtaką patiria gamtinė aplinka. Vis dėlto, pagal lentelėje pateiktus duomenis (žr. 6 lentelė) galima teigti, kad kurorto plėtra (kurorto statusas) dažniau teigiamai, o ne neigiamai veikia darnaus vystymosi sritis.

Apžvelgus darnios kurortų plėtros galimybes ir kurortų įtaką darniam vystymuisi, galima daryti išvadą, kad darni kurortų plėtra yra labai svarbi, nes, kurortai, kurių plėtra vykdoma nedarniai, rizikuoja ne tik prarasti lankytojus, bet ir sunaikinti turimus gamtinius išteklius. Vykdamas darnią kurortų plėtrą didžiausią dėmesį reikėtų kreipti į proporcingą pajamų paskirstymą vietiniams gyventojams, plėtros planus ir būsimą įtaką aplinkai, stengtis mažinti sezoniškumą, skatinti vietos kultūrą, kuo mažesnę įtaką daryti natūraliam kurorto kraštovaizdžiui.

Apibendrinant antrąjį skyrių, svarbu paminėti, kad kurorto samprata yra tarptautinė, bet ne visur vienodai apibūdinama. Dažniausiai mokslinėje literatūroje naudojamas C. H. Lovelock (1984) apibrėžimas, kuris teigia, kad kurortai – „tai vietos, kuriose yra gamtinių gydymųjų veiksmų

(palankus klimatas, mineralinio vandens versmių, gydomojo purvo) ir specialių įstaigų ir įrenginių (sanatorijų, balneoterapijos ir purvo gydyklų, mineralinio vandens gėrimo biuvečių) ligoniams gydyti ir atstatyti prarastą darbingumą“. Galima išskirti pagrindinius kurortą apibūdinančius elementus - gyvenamoji vietovė, specialūs gamtiniai gydomieji išteklių, skirti gydymui ir profilaktikai, pakankami žmogiškieji išteklių ir išplėta speciali infrastruktūra. Kitaip tariant, šie elementai apibūdina kurorto statusą turinčias vietas - kurortus.

Darnia kurortų plėtra galima įvardinti tokią plėtrą, kuri didina vietinių gyventojų ir lankytojų supratimą apie gamtinį ir kultūrinį potencialą, ir taip pat užtikrina gamtinių ir socialinių tikslų apsaugą. Mokslininkai išvelgia tiek teigiamą, tiek neigiamą kurorto plėtros (kurorto statuso) įtaką darnaus vystymosi sritims – ekonominei, socialinei bei gamtinei aplinkoms. Kurortų plėtra didžiausią teigiamą įtaką daro ekonominei aplinkai, o dažniausiai neigiamai įtakoja gamtinę aplinką. Apibendrinant galima teigti tai, ar kurortų plėtra bus darni, priklauso nuo sprendimų, susijusių su proporcingu pajamų paskirstymu vietiniams gyventojams, sezoniškumo mažinimu, vietos kultūros bei natūralaus kraštovaizdžio išsaugojimu.

III. LIETUVOS KURORTŲ ĮTAKADARNIAM VYSTYMUISI

Šiame skyriuje pristatomas Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi tyrimas. Pirmame skirsnyje pateikiama tyrimo metodologija. Antrame skirsnyje pristatomi atlikto tyrimo rezultatai.

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo objektas – Lietuvos kurortų statuso įtaka darniam vystymuisi. Teorinėje darbo dalyje atskleista, kad kurorto statusas gali daryti tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką darniam vystymuisi (žr. 6 lentelę). Siekiant nustatyti Lietuvos kurortų statuso įtaką darniam vystymuisi, tyrimui pasirinkta analizuoti ir lyginti keturių Lietuvos kurortų (Birštono, Druskininkų, Neringos bei Palangos) strateginiai plėtros planai (toliau SPP), nes strateginiai savivaldybių plėtros planai apima visas darnaus vystymosi sritis - yra skirti aplinkos, socialinei ir ekonominei raidai savivaldybės teritorijoje numatyti (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Analizuojami dokumentai

Pavadinimas	Aktuali redakcija
Birštono savivaldybės 2013-2020 metų strateginis plėtros planas	Patvirtintas 2012 m. spalio 26 d. Birštono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. TS-172 „Dėl Birštono savivaldybės 2013-2020 metų strateginio plėtros plano patvirtinimo“
Druskininkų savivaldybės plėtros 2014-2020 strateginis planas	Patvirtintas 2014 m. birželio 30 d. Druskininkų savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T1-119 „Dėl Druskininkų savivaldybės plėtros 2014-2020 metų strateginio plano“
Neringos savivaldybės strateginis plėtros planas 2014-2020 metams	Patvirtintas 2013 m. balandžio 25 d. Neringos savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T1-97 „Dėl Neringos savivaldybės plėtros plano 2014-2020 metams patvirtinimo“ (aktuali redakcija 2017 m. balandžio 20 d. sprendimas Nr. T1-81)
Palangos miesto strateginis plėtros planas iki 2020 metų	Patvirtintas 2011 m. vasario 18 d. Palangos savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T2-19 „Dėl Palangos miesto strateginio plėtros plano iki 2020 metų patvirtinimo“ (aktuali redakcija 2014 m. lapkričio 27 d. sprendimas T2-356)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tyrimo tikslas – remiantis teorinėje dalyje išskirtais kurorto statusą apibūdinančiais kriterijais, nustatyti ir palyginti Lietuvos kurortų įtaką darniam vystymuisi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti kurortų plėtrą darnumo kontekste.
2. Nustatyti, kokie kurorto statuso elementai Lietuvos kurortuose daro didžiausią įtaką kurorto vystymuisi.
3. Atlikti lyginamąją Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi analizę.

Tyrimo metodai. Tyrimo tikslui pasiekti naudojami du metodai: dokumentų ir lyginamoji analizė.

Anot R. Tidikio (2003), *dokumentų analizės metodas* – tai pirminių duomenų rinkimas, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai. Šis metodas remiasi statistiniu įvairių teksto charakteristikų vertinimu. Dokumentų analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi.

Tyrimo metu analizuoti Lietuvos kurortų (Birštono, Druskininkų, Neringos ir Palangos) SPP. Trijų kurortų (Birštono, Druskininkų, Neringos) savivaldybių SPP viešai skelbiami oficialiose savivaldybių interneto svetainėse. Tačiau Palangos savivaldybės SPP nėra viešai prieinamas internete. Siekiant atlikti tyrimą, reikėjo kreiptis į Palangos savivaldybės biudžetinės įstaigos specialistus, kurie suteikė prieigą prie Palangos savivaldybės SPP.

Lyginamosios analizės metodas yra ryšių ir priežastinių sąryšių tarp reiškinių analizės metodas, kuris remiasi alternatyvių hipotezių apie priežastinius-pasekminius ryšius tikrinimu pasitelkiant empirinius įrodymus (Morkevičius, 2008). Lyginimas – dviejų ar didesnio skaičiaus objektų (atvejų ar stebėjimo vienetų), požymių (charakteristikų ar kintamųjų), reikšmių (variantų) gretinimas ir jų panašumo (ar skirtumo) nustatymas.

Tyrimo pirmuosiuose etapuose nustatytus duomenis tikslinga palyginti, kad būtų galima patikrinti *ginamąjį teiginį, jog kurorto statusas nevienodai veikia kurortų darnią plėtrą.*

Tyrimo eiga. Tyrimas atliekamas trimis etapais, kurie atitinka tris suformuluotus tyrimo uždavinius. Toliau detalai pristatoma kiekvieno etapo metodologinė eiga.

1 etapas (uždavinys: Nustatyti kurortų plėtrą darnumo kontekste). SPP esamos situacijos analizėse ieškota *reikšminių žodžių*, reiškiančių darnią plėtrą („*darnus vystymasis*“; „*tvari plėtra*“; „*darnumas*“; „*tvarumas*“). Esama planų situacija yra labai išsamiai aprašoma. Joje paprastai akcentuojamos aktualios problemos. Daroma prielaida, kad reikšminiai žodžiai šioje planavimo dokumento dalyje parodys darnumo aktualumą, planuojant kurorto plėtrą.

2 etapas. (uždavinys: Nustatyti, kokie kurorto statuso elementai Lietuvos kurortuose daro didžiausią įtaką kurorto vystymuisi). Teorinėje darbo dalyje išgryninti esminiai, kurortą apibūdinantys ir jo veiklai būtini elementai – gyvenamoji vietovė, gamtiniai gydomieji ištekliai, gydymas ir profilaktika, žmogiškieji ištekliai, speciali infrastruktūra. Šie elementai yra laikomi tyrimo reikšmėmis (*kriterijais*). Šių kriterijų ieškota kurortų savivaldybių SPP uždaviniuose. Numatoma tyrimo rezultatus pavaizduoti lentelėse (žr. 8 lentelę). Išrinkti kriterijai turi parodyti, kurie iš jų daro didesnę įtaką konkrečiam kurorto plėtrai. Gauti rezultatai siejami su trimis darnios plėtros sritimis (žr. 6 lentelę) ir interpretuojami darnios plėtros kontekste.

8 lentelė. Tyrimo rezultatų (kurorto plėtros elementų) pristatymo lentelė

Elementas	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Gyvenamoji vietovė		
Gamtiniai gydomieji ištekliai		
Gydymas ir profilaktika		
Žmogiškieji ištekliai		
Speciali infrastruktūra		

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3 etapas. (uždavinys: Atlikti lyginamąją Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi analizę). Šiame etape naudojamas *lyginamosios analizės metodas*. Tyrimo metu lyginami pirmuosiuose dviejuose etapuose gauti rezultatai. Pirmiausia palyginama darnios plėtros raiška kiekvieno kurorto SPP. Po to lyginami kurorto statusą atskleidžiantys kriterijai, palyginant jų panaudojimo intensyvumą kiekviename kurorte. Galiausiai visi elementai lyginami trijų darnumo sričių (ekonomikos, socialinės ir aplinkos) kontekste (žr. 6 lentelę).

Rezultatai pateikiami diagramose, kurios sugeneruotos, naudojant Microsoft Excel programą, ir interpretuojami.

3.2.Lietuvos kurortų statuso įtakos darniam vystymuisi tyrimo rezultatai

3.2.1. Lietuvos kurortų apžvalga

Siekiant išanalizuoti kurorto statuso daromą teigiamą ir neigiamą įtaką darniam vystymuisi Lietuvos kontekste, tikslinga apžvelgti Lietuvos kurortus, išryškinti jų specifiką. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme (2001) pirmą kartą po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo teisiškai nustatytas kurorto statuso reglamentavimas. Minėtame įstatyme įvardinti konkretūs veiksniai, kurių dėka vietovės gali įgyti kurorto statusą. Be šių veiksnių, įstatyme reglamentuota, kad kurorto statusą turi Birštonas, Druskininkai, Neringa ir Palanga. Pagal teikiamų paslaugų specifiką kurortai Lietuvoje yra klasifikuojami į: poilsinius kurortus, gydomuosius kurortus ir mišriuosius kurortus, pagal klimato pobūdį į: kontinentinius ir pajūrio, pagal gydomuosius išteklius į: balneologinius, durpinius, klimatinius (Kurorto statuso Lietuvoje reglamentavimo studija, 2003).

Birštonas. Birštono kurortas įsikūręs Lietuvos pietinėje dalyje, Kauno apskrityje, Nemuno dešiniajame krante. Savivaldybę beveik visomis ribomis, išskyrus rytinę, supa Nemunas. Bendras savivaldybės teritorijos plotas – 124 kv. km. Birštono miesto plotas – 13 kv. km. Miškai sudaro 46,6 % savivaldybės teritorijos, žemės ūkio naudmenos – 36,5 %, vandenys – 6,8 %, keliai – 2,1 %, užstatyta teritorija – 4,3 %, kita žemė – 3,6 %. Saugomos teritorijos dalis Birštono savivaldybėje – 84,14 %. Birštono savivaldybės ribose įsikūręs Nemuno kilpų regioninis parkas. Savivaldybę sudaro Birštono miestas ir Birštono seniūnija. *Birštonas – kontinentinis, balneologinis, durpinis, klimatinis kurortas, kuriame išgaunami mineraliniai vandenys.* 2020 m. sausio 30 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (<https://osp.stat.gov.lt>) Birštono rajono savivaldybėje buvo registruoti 4069 gyventojai, vidutinis darbo užmokestis (neatskaičius mokesčių) siekė 1067,80 eurų, nedarbo lygis siekė 6,8 %.

Druskininkai. Druskininkų kurortas įsikūręs pačiuose Lietuvos pietuose, Alytaus apskrityje, 60 km į pietus nuo Alytaus. Bendras savivaldybės teritorijos plotas - 459,9 kv. km. Druskininkų miesto plotas – 24 kv. km. Miškai sudaro 69,2 % savivaldybės teritorijos, užstatyta teritorija – 2,4 %, vandenys – 2,4 %, keliai – 1,9 %, žemės ūkio naudmenos – 20,2 %, kita žemė – 3,8 %. Saugomos teritorijos dalis Druskininkų savivaldybėje – 6,3 %. Druskininkų savivaldybės teritorijoje įsikūrusi Dzūkijos nacionalinio parko vakarinė dalis. Savivaldybę sudaro Druskininkų miestas ir Leipalingio bei Viečiūnų seniūnijos. *Druskininkai – kontinentinis, balneologinis, durpinis, klimatinis kurortas, kuriame išgaunami mineraliniai vandenys.* 2020 m. sausio 30 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (<https://osp.stat.gov.lt>) Druskininkų rajono savivaldybėje buvo registruoti 19109 gyventojai, vidutinis darbo užmokestis (neatskaičius mokesčių) siekė 1065,90 eurų, nedarbo lygis siekė 10,6 %.

Neringa. Neringos kurortas įsikūręs Klaipėdos apskrityje, Kuršių Nerijos šiaurinėje dalyje, tarp Baltijos jūros ir Kuršių marių, tai labiausiai į vakarus nutolusi Lietuvos savivaldybė. Bendras savivaldybės teritorijos plotas – 90 kv. km. Miškai sudaro 83,9 % savivaldybės teritorijos, keliai – 1,7 %, užstatyta teritorija – 0,7 %, vandenys – 0,01 %, žemės ūkio naudmenos – 0,2 %, kita žemė – 13,5 %. Saugomos teritorijos dalis Neringos savivaldybėje – 99,78 %. Tai vienintelis kurortas, esantis nacionalinio parko teritorijoje (Kuršių nerijos nacionalinio parko) ir savivaldybė, kuriai taikomos UNESCO rekomendacijos. Savivaldybę sudaro keturios Kuršių nerijos gyvenvietės – Juodkrantė, Nida, Pervalka ir Preila. *Neringa – pajūrio, klimatinis kurortas.* 2020 m. sausio 30 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (<https://osp.stat.gov.lt>) Neringos savivaldybėje buvo registruoti 3530 gyventojai, vidutinis darbo užmokestis (neatskaičius mokesčių) siekė 1090,00 eurų, nedarbo lygis siekė 5,7 %.

Palanga. Palangos kurortas įsikūręs vakarinėje Lietuvos dalyje, Klaipėdos apskrityje, prie Baltijos jūros, 25 km į šiaurę nuo Klaipėdos miesto. Bendras savivaldybės teritorijos plotas –

79 kv. km. Palangos miesto plotas - 10,976 kv. km. Užstatyta teritorija sudaro 12,9 %, miškai – 39,9 %, keliai – 2,6 %, vandenys – 1,8 %, žemės ūkio naudmenos – 20,5 %, kita žemė – 22,2 % savivaldybės teritorijos. Saugomos teritorijos dalis Palangos savivaldybėje – 5,5 %. Palangos savivaldybės ribose įsikūręs Pajūrio regioninis parkas. Savivaldybę sudaro Palangos miestas ir Šventosios bei Būtingės gyvenvietės. **Palanga – pajūrio, klimatinis kurortas**. 2020 m. sausio 30 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (<https://osp.stat.gov.lt>) Palangos miesto savivaldybėje buvo registruoti 16046 gyventojai, vidutinis darbo užmokestis (neatskaičius mokesčių) siekė 977,40 eurų, nedarbo lygis siekė 9,6 %.

Apžvelgus Lietuvos kurortus, matoma, kad visi keturi Lietuvos kurortai pagal gydomuosius išteklius yra priskiriami klimatiniams kurortams, o Birštonas ir Druskininkai taip pat balneologiniams bei durpiams kurortams. Pagal klimato pobūdį, Lietuvos kurortai skirstomi į dvi dalis – pajūrio (Neringa, Palanga) ir kontinentinius (Birštonas, Druskininkai). Geriausia gamtinės srities situacija – Neringos kurorte. Čia saugoma teritorija užima didžiausią dalį, palyginus su kitais Lietuvos kurortais, taip pat čia daugiausia miškų ir mažiausiai užstatytos teritorijos bei kelių. Be to, tai vienintelis kurortas, esantis nacionalinio parko teritorijoje. Blogiausia gamtinės srities padėtis Palangos kurorte. Lyginant su kitais Lietuvos kurortais, Palangoje mažiausia savivaldybės teritorijos dalis yra saugoma teritorija, taip pat čia mažiausia miškų, ir daugiausia užstatytos teritorijos bei kelių. Apžvelgus socialinius ir ekonominius kurortų rodiklius, galima teigti, kad geriausia situacija – Neringos kurorte. Šioje savivaldybėje fiksuojamas didžiausias vidutinis darbo užmokestis bei mažiausias nedarbo lygis, lyginant su kitais kurortais. Mažiausi ekonominiai rodikliai yra Palangos bei Druskininkų kurortuose. Palangos savivaldybėje fiksuojamas mažiausias vidutinis darbo užmokestis, Druskininkų savivaldybėje – didžiausias nedarbo lygis, lyginant su kitais Lietuvos kurortais.

3.2.2. Tyrimo rezultatai

Šiame poskyryje, remiantis prieš tai aprašytais metodais, pateikiami darnumo aktualumo planuojant Lietuvo kurortų plėtrą tyrimo rezultatai, kurorto statuso elementų įtakos Lietuvos kurortų darniam vystymuisi bei Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi lyginamosios analizės rezultatai.

1 (Nustatyti kurortų plėtrą darnumo kontekste) ir 2 (Nustatyti, kokie kurorto statuso elementai Lietuvos kurortuose daro didžiausią įtaką kurorto vystymuisi) uždavinių tyrimo rezultatai.

9 lentelė. Kurortų elementai Birštono savivaldybės SPP

Elementas	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Gyvenamoji vietovė	1.1.1. Plėsti formalaus ir neformalaus ugdymo paslaugų spektrą; 1.2.1. Užtikrinti prieinamas ir kokybiškas socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas; 1.2.3. Sukurti saugią aplinką gyventojams ir svečiams; 1.3.4. Skatinti bendruomenines iniciatyvas; 1.3.5. Gerinti gyventojų aptarnavimą savivaldybės administracijoje; 1.4.2. Skatinti gyventojus rūpintis savo sveikata;	6
Gamtiniai gydomieji ištekliai	1.5.3. Siekti ekologiškos aplinkos;	1
Gydymas ir profilaktika	1.2.1. Užtikrinti prieinamas ir kokybiškas socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas; 2.2.1. Įrengti sveikatinimo paslaugų infrastruktūrą atvirose erdvėse; 2.2.2. Modernizuoti gydymo, sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugas;	3
Žmogiškieji ištekliai	-	0
Speciali infrastruktūra	1.2.2. Modernizuoti socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūrą; 1.3.1. Modernizuoti kultūros infrastruktūrą ir paslaugas; 1.4.1. Plėtoti sporto ir sveikatingumo infrastruktūrą; 1.5.1. Vystyti saugią ir patogią susisiekimo sistemą; 1.5.5. Kompleksiškai atnaujinti viešųjų erdvių infrastruktūrą; 2.1.3. Gerinti kurorto paslaugų prieinamumą; 2.2.1. Įrengti sveikatinimo paslaugų infrastruktūrą atvirose erdvėse; 2.3.1. Skatinti vietos gyventojų verslumą, pritraukti privačias investicijas į kurorto infrastruktūros ir paslaugų plėtrą; 2.3.3. Išvystyti aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūrą ir paslaugas;	9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip minėta 3.1 šio darbo poskyryje, pradedant analizuoti kurortų SPP planus, ieškant kurortų elementų darnios plėtros požymių, tikslinga nustatyti, ar esamos situacijos analizėse užsimenama apie darnią plėtrą (tvarią plėtrą, darnumą, tvarumą ir pan.). Birštono savivaldybės SPP jokių įrašų apie darnią plėtrą nėra, plane minima tik darni aplinka – „...*laisvalaikis darnioje ir gaivioje gamtoje*“. Darnią plėtrą atspindinčių reikšminių žodžių kurorto SPP plane rasta 1 įrašė.

Birštono savivaldybės SPP rasta 19 teiginių (uždavinių) turinčių pasirinktų kriterijų (kurorto elementų) darnios plėtros požymių. Nustatyta, kad daugiausia Birštono savivaldybės SPP yra teiginių, atspindinčių darnią specialios infrastruktūros plėtrą – 9. Gyvenamosios vietovės plėtrą atskleidžia 6 teiginiai, gydymo ir profilaktikos – 3, gamtinių gydomųjų išteklių – 1, o apie žmogiškųjų išteklių darnią plėtrą Birštono SPP neužsimenama. Taigi didžiausią įtaką Birštono kurorto plėtrai daro gyvenamosios vietovės ir specialios infrastruktūros elementai. Remiantis 5 lentele (žr. 5 lentelė), galima teigti, kad ***Birštono kurorto plėtra orientuota tik į tuos kurortui reikšmingus darnaus vystymosi tikslus (1, 3, 6, 9, 16), kuriuose minimi infrastruktūros, gyvenamosios vietovės plėtros aspektai.*** Kiti darnaus vystymosi tikslai (8, 14, 15) Birštono

savivaldybėje nėra prioritetiniai. Galima teigti, kad Birštono kurorte vykdant plėtrą *daugiausia orientuojamasi į ekonominę ir socialinę darnaus vystymosi sritis, o gamtinė sritis – nėra prioritetas.*

10 lentelė. Kurortų elementai Druskininkų savivaldybės SPP

Elementas	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Gyvenamoji vietovė	1.1.1.Kokybiškų švietimo paslaugų ir mokymosi visą gyvenimą galimybių užtikrinimas, bendrosios kultūros ugdymas; 1.1.2.Efektyvios ir modernios sveikatos apsaugos užtikrinimas; 1.1.3.Socialinių paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas, socialinės įtraukties didinimas; 1.2.1.Bendruomenių iniciatyvų skatinimas; 1.2.2.Viešojo saugumo užtikrinimas;	5
Gamtiniai gydomieji ištekliai	-	0
Gydymas ir profilaktika	2.1.1.Kurorto unikalumo ir išskirtinumo formavimas;	1
Žmogiškieji ištekliai	2.1.1.Kurorto unikalumo ir išskirtinumo formavimas; 3.2.1.Palankios investicinės aplinkos verslui kūrimas; 3.2.2.Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra;	3
Speciali infrastruktūra	2.2.1.Turizmo ir kultūros objektų infrastruktūros plėtra; 3.1.1.Inžinerinės infrastruktūros modernizavimas; 3.1.2.Šiuolaikiškos susisiekimo sistemos plėtra; 3.1.3.Kompleksinė viešosios infrastruktūros plėtra ir aplinkos išteklių puoselėjimas;	4

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Druskininkų savivaldybės SPP darni plėtra įvardinama kaip viena iš trijų pagrindinių savivaldybės prioritetų – „Darni ir harmoninga savivaldybės plėtra“. Darni plėtra minima ir kurorto SPP tiksluose – „Darni ir saugi bendruomenė“, „Darni verslo plėtra ir pažangus valdymas“, „Tvari savivalda“ įvardijama kaip viena iš kurorto stiprybių. Nustatyta, kad darnią plėtrą atspindintys reikšminiai žodžiai kurorto SPP plane minimi 15 kartų.

Druskininkų savivaldybės SPP rasta 13 teiginių (uždavinių), turinčių pasirinktų kriterijų (kurorto elementų) darnios plėtros požymių. Daugiausia Druskininkų savivaldybės SPP rasta teiginių, atspindinčių darnią gyvenamosios vietovės plėtrą – 5. Specialios infrastruktūros plėtrą atskleidžia 4 teiginiai, žmogiškųjų išteklių – 3, gydymo ir profilaktikos – 1, o teiginių, atspindinčių gamtinių gydomųjų išteklių darnią plėtrą, Druskininkų savivaldybės SPP nėra. Nustatyta, kad Druskininkų kurorto plėtrai didžiausią įtaką daro gyvenamosios vietovės, specialios infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių elementai. Remiantis 5 lentele (žr. 5 lentelė), galima teigti, kad vykdant Druskininkų kurorto plėtrą orientuojamasi tik į tuos kurortui reikšmingus darnaus vystymosi tikslus(1, 3, 6, 8, 9, 16), kuriuose minimi *specialios infrastruktūros, gyvenamosios vietovės bei žmogiškųjų išteklių plėtros aspektai*. Kiti DV tikslai (14, 15) nėra integruoti į

Druskininkų savivaldybės SPP. Apibendrinant galima teigti, kad vykdant plėtrą *Druskininkų kurorto savivaldybėje daugiausia orientuojamasi į ekonominę ir socialinę darnaus vystymosi sritis, o gamtinė sritis – nėra prioritetas.*

11 lentelė. Kurortų elementai Neringos savivaldybės SPP

Elementas	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Gyvenamoji vietovė	2.1.1.Užtikrinti kokybišką ir pažangią ugdymo sistemą; 2.1.2.Plėtoti mokymosi visą gyvenimą galimybes; 2.1.3.Užtikrinti jaunimo politikos plėtrą, sudarant sąlygas jaunimo užimtumui ir savirealizacijai; 2.2.1.Užtikrinti kokybiškas ir prieinamas sveikatos paslaugas, plėtoti ligų prevenciją ir sveikatos ugdymą; 2.5.5. Įgyvendinti viešojo saugumo ir nusikalstamumo prevencijos užtikrinimo priemonės; 2.2.2.Užtikrinti socialinę paramą ir plėtoti kokybiškas socialines paslaugas;	6
Gamtiniai gydomieji ištekliai	2.5.1.Vykdyti oro, vandens ir dirvožemio kokybės monitoringą, užtikrinti kraštovaizdžio bei aplinkos apsaugos gerinimą;	1
Gydymas ir profilaktika	2.2.1.Užtikrinti kokybiškas ir prieinamas sveikatos paslaugas, plėtoti ligų prevenciją ir sveikatos ugdymą;	1
Žmogiškieji ištekliai	1.3.1.Užtikrinti efektyvią verslo skatinimo ir rėmimo sistemą; 3.1.1.Kelti savivaldybės administracijos, institucijų ir įstaigų darbuotojų kvalifikaciją;	2
Speciali infrastruktūra	1.1.1.Plėtoti dalykinio ir sveikatos turizmo paslaugas ir jų infrastruktūrą; 1.1.2.Plėtoti kokybišką viešąjį turizmo ir poilsio infrastruktūrą ir paslaugas; 1.1.3.Plėtoti kokybišką kultūrinio ir pažintinio turizmo infrastruktūrą ir paslaugas; 2.3.3.Gerinti kūno kultūros ir sporto infrastruktūrą bei jos prieinamumą, plėtoti sporto ir kūno kultūros renginius; 2.4.1.Užtikrinti darnią susisiekimo sistemos plėtrą; 2.5.3.Atnaujinti ir tvarkyti gyvenviečių viešąsias erdves; 2.5.5.Įgyvendinti viešojo saugumo ir nusikalstamumo prevencijos užtikrinimo priemonės	7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Neringos kurorto SPP darni plėtra minima savivaldybės vizijoje „*Neringa – unikalaus kraštovaizdžio ir darnios aplinkos pajūrio kurortas...*“ bei įvardinama kaip viena iš trijų pagrindinių plėtos prioritetų „*Darnios aplinkos, viešųjų paslaugų ir subalansuotos infrastruktūros plėtra*“. Neringos savivaldybėje darnios plėtos svarbą geriausiai atspindi įrašas SPP – „*Neringos kurorto unikalumą sąlygoja ir tai, kad Kuršių nerija yra įtraukta į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą, todėl yra itin svarbu užtikrinti subalansuotą ir darnią kurorto plėtrą*“. Nustatyta, kad darnią plėtrą atskleidžiantys reikšminiai žodžiai kurorto SPP plane minimi 20 kartų.

Neringos kurorto SPP plane nustatyta 17 darnią plėtrą atskleidžiančių teiginių (uždavinių). Neringos savivaldybės SPP *dominuoja teiginiai, atspindintys darnią specialios infrastruktūros plėtrą – 7 teiginiai bei gyvenamosios vietovės plėtrą – 6 teiginiai*. Likę kurorto elementai (žmogiškieji ištekliai, gamtiniai gydomieji ištekliai bei gydymas ir profilaktika)

atitinkamai minimi vos 2 ir 1 kartą. Neringos kurorto plėtrą stipriausiai įtakoja gyvenamosios vietovės bei specialios infrastruktūros elementai. Remiantis 5 lentele (žr. 5 lentelė), galima teigti, kad Neringos savivaldybėje vykdant plėtrą orientuojamasi į 1, 3, 6, 9 ir 16 darnaus vystymosi tikslus (juose dominuoja specialios infrastruktūros ir gyvenamosios vietovės aspektai), likę darnaus vystymosi tikslai (8, 14, 15), reikšmingi kurorto plėtrai, į Neringos SPP integruoti tik dalinai. Apibendrinant galima teigti, kad *Neringos kurorte vykdant plėtrą dominuoja ekonominė bei socialinė sritys, o gamtinė aplinka nėra prioritetinga.*

12 lentelė. Kurortų elementai Palangos m. savivaldybės SPP

Elementas	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Gyvenamoji vietovė	1.1.1.Užtikrinti kokybišką ir šiuolaikišką švietimo paslaugų teikimą; 1.2.1.Modernizuoti savivaldybės sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų teikimo įstaigas; 1.2.2.Užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę;	3
Gamtiniai gydomieji ištekliai	2.1.2.Stebėti ir gerinti paviršinio vandens, oro, dirvožemio kokybę, mažinti triukšmo lygį; 2.1.3.Užtikrinti patogią ir tvarkingą aplinką; 2.1.4.Mažinti nusikalstamumo lygį	3
Gydymas ir profilaktika	1.2.3.Sveikatinimo paslaugų plėtra;	1
Žmogiškieji ištekliai	3.1.1.Gerinti verslo aplinką ir didinti užimtumą;	1
Speciali infrastruktūra	1.2.1.Modernizuoti savivaldybės sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų teikimo įstaigas; 1.4.2.Modernizuoti ir plėtoti gamtos, kultūros objektų bei įstaigų infrastruktūrą; 2.2.3.Plėtoti miesto susisiekimo infrastruktūrą; 3.3.2.Plėtoti viešąjį turizmo infrastruktūrą; 3.3.3.Plėtoti jūros ir vidaus vandenų uostų infrastruktūrą;	5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Palangos m. SPP „*darnios aplinkos vystymas*“, įvardijama kaip viena iš 4 pagrindinių strateginės plėtros sričių. Plane darnią plėtrą atskleidžiantys reikšminiai žodžiai minimi 13 kartų.

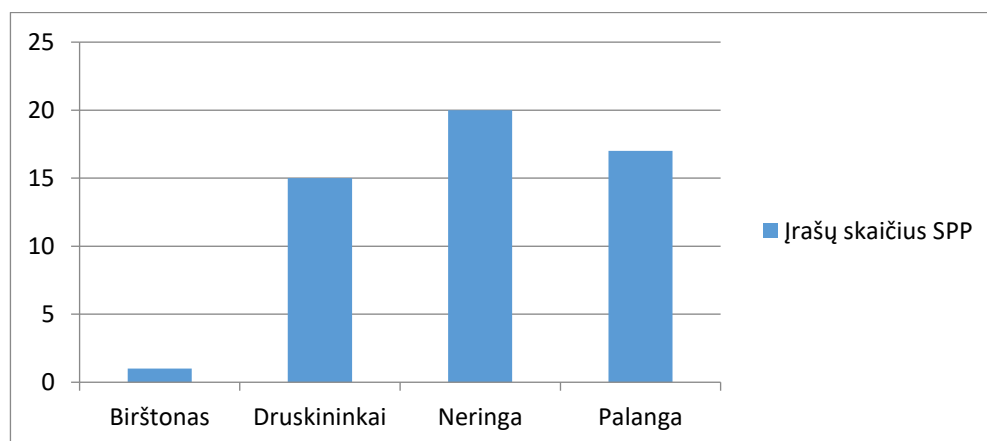
Palangos m. SPP plane nustatyta 13 teiginių (uždavinių), atskleidžiančių kriterijų (kurorto elementų) darnios plėtros pažymius. Specialios infrastruktūros darnią plėtrą atspindi 5 teiginiai, gyvenamosios vietovės ir gamtinių gydomųjų šaltinių – po 3 teiginius, gydymo ir profilaktikos bei žmogiškųjų išteklių – po 1 darnią plėtrą atspindintį teiginį. Nustatyta, kad Palangos kurorto plėtrai *didžiausią įtaką daro specialios infrastruktūros, gyvenamosios vietovės ir gamtinių gydomųjų šaltinių elementai.* Remiantis 5 lentele (žr. 5 lentelė), galima teigti, kad vykdant Palangos kurorto plėtrą daugiausia orientuojamasi į tuos darnaus vystymosi tikslus, kuriuose atskleidžiami specialios infrastruktūros, gyvenamosios vietovės bei gamtinių gydomųjų išteklių aspektai (1, 6, 9, 16, 14, 15), mažiau – į tikslus, atskleidžiančius gydymo ir profilaktikos bei žmogiškųjų išteklių plėtros aspektus (3, 8). Apibendrinant galima teigti, kad *vykdant plėtrą*

Palangos kurorte atsižvelgiama į visas tris darnaus vystymosi sritis – ekonominę, socialinę bei gamtinę.

Išgryninus kurortų elementus savivaldybių SPP, nustatyta, kad didžiausią įtaką Lietuvos kurortų plėtrai daro gyvenamosios vietovės ir specialios infrastruktūros elementai. Galima teigti, kad vykdant kurortų plėtrą Lietuvoje dažniausiai orientuojamasi į tuos darnaus vystymosi tikslus, kurie atskleidžia specialios infrastruktūros bei gyvenamosios vietovės aspektus – į 1, 3, 6, 9 ir 16 darnaus vystymosi tikslus, o kiti darnaus vystymosi tikslai, reikšmingi kurortų plėtrai, nėra prioritetingi. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad kurortų plėtra Lietuvoje yra nukreipta į ekonominę bei socialinę darnaus vystymosi sritis, o į gamtinę aplinką atsižvelgiama ne visada. Nustatyta, kad tik Palangos kurorte, vykdant plėtrą, orientuojamasi ne tik į ekonominę ir socialinę, bet ir gamtinę aplinką.

3 (Atlikti lyginamąją Lietuvos kurortų įtakos darniam vystymuisi analizę) uždavinio tyrimo rezultatai.

Remiantis 1 uždavinio tyrimo rezultatais, sudaryta diagrama (žr. 2 pav.), atskleidžianti reikšminių žodžių, reiškiančių darnią plėtrą, įrašų skaičių Lietuvos kurortų savivaldybių SPP.

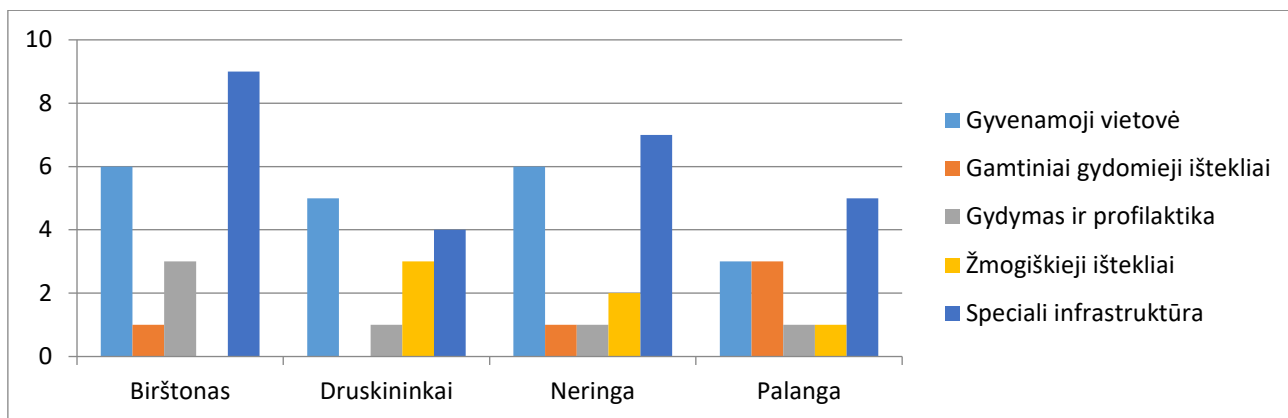

2 pav. Įrašų skaičius kurortų savivaldybių SPP

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matoma pateiktoje diagramoje (žr. 2 pav.), daugiausia reikšminių žodžių, reiškiančių darnią plėtrą, nustatyta Neringos kurorto SPP – 20 įrašų, Palangos SPP – 17, Druskininkų SPP – 15 įrašų. Mažiausiai reikšminių žodžių, reiškiančių darnią plėtrą, nustatyta Birštono SPP – 1 įrašas. Remiantis šiais rezultatais, galima teigti, kad vykdant kurorto plėtrą, labiausiai orientuojamasi į darnumą Neringos kurorto savivaldybėje. O darniai plėtrai mažiausią prioritetą teikia Birštono kurorto savivaldybėje.

Remiantis 1 uždavinio tyrimo rezultatais, sudaryta lyginamoji diagrama (žr. 3 pav.), atskleidžianti kurortų elementų įtaką darniai plėtrai Lietuvos kurortuose.

3 pav. Kurortų elementų įtaka darniai plėtrai Lietuvos kurortuose
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Gyvenamosios vietovės elementas daugiau ar mažiau įtakoja visų Lietuvos kurortų plėtrą. Šis kurorto elementas didžiausią įtaką daro Birštono bei Neringos kurortams, mažiausią – Palangos kurorto plėtrai. Kaip matoma diagramoje (žr. 3 pav.), gamtinių gydomųjų išteklių elementas daro minimalią įtaką Lietuvos kurortų plėtrai, o Druskininkų kurorto plėtrai įtakos nenustatyta. Gydomo ir profilaktikos elementas stipriai neįtakoja Lietuvos kurortų plėtos. Didžiausia jo įtaka nustatyta Birštono kurortui, kitiems kurortams nustatyta įtaka - minimali. Panašūs rezultatai nustatyti ir aiškinantis žmogiškųjų išteklių elemento įtaką Lietuvos kurortams. Šis elementas minimaliai įtakoja kurortų plėtrą, o Birštono kurorto plėtrai įtakos nenustatyta. Tyrimo metu nustatyta, kad specialios infrastruktūros elementas dažniausiai daro įtaką Lietuvos kurortų darniai plėtrai. Didžiausia įtaka nustatyta Birštono, mažiausia – Druskininkų kurortų plėtrai. Režimuojant galima teigti, kad didžiausią įtaką kurorto elementai daro Birštono ir Neringos kurortų plėtrai, mažiausiai įtakoja Druskininkų ir Palangos kurortus.

Remiantis 1 etapo tyrimo rezultatais, nustatyta, kad trijuose kurortuose (Birštone, Druskininkuose ir Neringoje) vykdant plėtrą, orientuojamasi tik į socialinę bei ekonominę aplinkas. Galima teigti, kad plėtra šiuose kurortuose teigiamai veikia tik minėtas sritis, o gamtinei aplinkai daro neigiamą įtaką. Atsižvelgiant į pirmo etapo tyrimo rezultatus, matoma, kad vykdant plėtrą Palangos kurorte, orientuojamasi į visas tris darnaus vystymosi sritis. Tad galima daryti išvadą, kad Palangos kurorto plėtra daro teigiamą įtaką visoms sritims – socialinei, ekonominei bei gamtinei aplinkoms, o neigiamos įtakos nėra.

3.2.1. darbo poskyryje, Lietuvos kurortai klasifikuoti pagal klimato pobūdį bei gydomuosius išteklius. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad nei klimato nei gydomųjų išteklių pobūdžiai kurorto statuso įtakai darniam vystymuisi neturi. Poskyryje taip pat detalai aprašoma Lietuvos kurortų gamtiniai išteklių, saugomų teritorijų užsimamas plotas savivaldybėje. Tyrimo metu nustatyta, kad tai nelemia kurorto statuso įtakos darniam vystymuisi.

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme (2011) kurortas apibrėžiamas kaip gyvenamoji vietovė, kuriai įstatymais suteiktas kurorto statusas. Būtina sąlyga, jog kurorte privalo būti mokslškai ištirtų ir pripažintų gydomaisiais gamtinių gydomųjų veiksnių, tokių kaip mineraliniai vandenys, gydomasis purvas, tinkamas mikroklimatas, vandens telkiniai ir kita. Taip pat kurortuose privalo būti išplėtotą infrastruktūrą. Galima pastebėti, kad šis apibrėžimas iš esmės atitinka mokslinius apibūdinimus, pateiktus 4 lentelėje (žr. 4 lentelė.). Lietuvoje yra 4 kurortai – Birštonas, Druskininkai, Neringa ir Palanga. Pagal gydomuosius išteklius visi Lietuvos kurortai yra klimatiniai, Birštonas ir Druskininkai taip pat balneologiniai ir durpiniai. Geriausi gamtiniai, ekonominiai bei socialiniai rodikliai yra Neringos kurorte. Čia daugiausia miškų, didžiausia saugoma teritorija, fiksuojamas didžiausias vidutinis darbo užmokestis bei mažiausias nedarbo lygis. Žemiausi rodikliai fiksuojami Palangos bei Druskininkų kurortuose. Palangos savivaldybėje fiksuojamas mažiausias vidutinis darbo užmokestis, mažiausia saugoma teritorija, Druskininkų savivaldybėje – didžiausias nedarbo lygis, lyginant su kitais Lietuvos kurortais.

Tyrimo metu nustatyta, kad didžiausią įtaką Lietuvos kurortų plėtrai daro gyvenamosios vietovės ir specialios infrastruktūros elementai, kiti elementai kurortų plėtros neįtakoja. Vykdamas kurortų plėtrą Lietuvoje dažniausiai orientuojamasi į tuos darnaus vystymosi tikslus, kurie atskleidžia minėtų kurorto elementų (specialios infrastruktūros bei gyvenamosios vietovės) aspektus – 1, 3, 6, 9, ir 16. Kiti darnaus vystymosi tikslai, reikšmingi kurortų plėtrai, nėra prioritetingi.

Galima daryti išvadą, kad kurorto statusas daro įtaką darniam vystymuisi, o statuso suteikimas neapsprendžia vietovės darnaus vystymosi. Trijų Lietuvos kurortų (Birštono, Druskininkų ir Neringos) plėtra daugiausia orientuota į ekonominę bei socialinę darnaus vystymosi sritis. Taigi šių kurortų plėtra teigiamai veikia tik minėtas sritis, o gamtinei aplinkai gali daryti neigiamą įtaką. Palangos kurorto plėtra orientuota į visas tris darnaus vystymosi sritis, taigi galima daryti išvadą, kad teigiamai veikia socialinę, ekonominę bei gamtinę aplinkas, o neigiamos įtakos nėra. Tyrimo metu nustatyta, kad kurortų teritorijose esantys gamtiniai išteklių, saugomų teritorijų plotas, klimato ar gydomųjų išteklių pobūdis, neveikia kurorto statuso įtakos darniam vystymuisi.

Apžvelgus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad ginamasis teiginys pasitvirtino, *jog kurorto statusas nevienodai veikia kurortų darnią plėtrą.*

IŠVADOS

Darnaus vystymosi esmė – trys sritys: ekonominė, socialinė bei gamtinė aplinkos. Darnus vystymasis – tai pusiausvyra tarp ekonominio ir socialinio augimo ir kuo mažesnės neigiamos įtakos gamtinei aplinkai bei ateities kartoms. Darnaus vystymosi procese ekonominis augimas turi spartinti socialinę pažangą ir gerinti aplinkos būklę, socialinė politika skatinti ekonomikos augimą, o aplinkos politika turi būti ekonomiškai efektyvi. Darnaus vystymosi tikslai – prioritetinės kryptys, skirtos darnaus vystymosi procesui tinkamai įgyvendinti. Apžvelgus darnaus vystymosi tikslus kurortų plėtros kontekste, nustatyta, kad aštuoni iš septyniolikos darnaus vystymosi tikslų yra reikšmingesni kurortų plėtrai.

Kurorto samprata yra tarptautinė, bet ne visur vienodai charakterizuojama. Išskiriami penki elementai, apibūdinantys kurorto statusą turinčias vietas: gyvenamoji vietovė, gamtiniai gydomieji šaltiniai, gydymas ir profilaktika, žmogiškieji išteklių bei speciali infrastruktūra. Kurortų plėtra tiek teigiamai, tiek neigiamai veikia visas tris darnaus vystymosi sritis. Daugiausia teigiamos kurortų plėtros aspektų nustatyta ekonominei aplinkai, o didžiausią neigiamą įtaką patiria gamtinė aplinka. Vis dėlto kurorto plėtra (kurorto statusas) dažniau teigiamai, o ne neigiamai veikia darnaus vystymosi sritis. Apžvelgus kurorto ir darnaus vystymosi sąveikos aspektus, galima daryti išvadą, kad darni kurortų plėtra yra labai svarbi, nes kurortai, kurių plėtra vykdoma nedarniai, rizikuoja ne tik prarasti pajamas, bet ir sugadinti ar net sunaikinti turimus gamtinius išteklius.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad didžiausią įtaką Lietuvos kurortų plėtrai daro gyvenamosios vietovės ir specialios infrastruktūros elementai, kitų kurortų elementų įtaka yra minimali. Lietuvos kurortų plėtra yra orientuota į tuos darnaus vystymosi tikslus, kurie atskleidžia minėtų elementų (specialios infrastruktūros bei gyvenamosios vietovės) aspektus – 1, 3, 6, 9 ir 16. Kiti darnaus vystymosi tikslai, reikšmingi kurortų plėtrai, nėra prioritetiniai. Tyrimo metu nustatyta, kad kurortų teritorijose esantys gamtiniai išteklių, saugomų teritorijų plotas, klimato ar gydomųjų išteklių pobūdis neturi lemiamos reikšmės kurorto statuso įtakos darniam vystymuisi. Kurorto statusas daro įtaką (teigiamą ir neigiamą) darniam vystymuisi, o statuso suteikimas neapsprendžia vietovės darnaus vystymosi. Trijų Lietuvos kurortų (Birštono, Druskininkų ir Neringos) plėtra teigiamai veikia ekonominę ir socialinę darnaus vystymosi sritis, o gamtinę aplinką įtakoja neigiamai. Palangos kurorto plėtra teigiamai veikia visas tris darnaus vystymosi sritis, o neigiamos įtakos nenustatyta. Apžvelgus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad ginamasis teiginys pasitvirtino, jog kurorto statusas nevienodai veikia kurortų darnią plėtrą.

LITERATŪRA

1. Aidukienė L., Simanavičienė A., Bagdonienė D. 2011. Druskininkų kurorto įvaizdžio stiprinimas siekiant aukštos paslaugų kokybės [interaktyvus], [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/16/1822-6515-2011-0637.pdf>>.
2. Alam S.Md., Paramati S.R., 2016. The impact of tourism on income inequality in developing economies: Does Kuznets curve hypothesis exist?[interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-23]. Prieiga per internetą: <<https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/50118400/13>>.
3. Almeida F., Balbuena A., Cortés R. 2015. Residents' attitudes towards the impacts of tourism [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-23]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/profile/Fernando_Almeida_Garcia/publication/268215662_Resident's_attitudes_towards_the_impacts_of_tourism/links/5a006ca00f7e9b62a14da6e0/Residents-attitudes-towards-the-impacts-of-tourism.pdf>.
4. Assefa G., Frostell B. 2007. Social sustainability and social acceptance in technology assessment: A case study of energy technologies: Technology in Society, p. 63-78.
5. Ateitis, kurios norime. RIO+20 Jungtinių tautų darnaus vystymosi konferencija. Rio de Žaneiras, Brazilija. 2012.[interaktyvus]. [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą: <www.am.lt/VI/files/0.406540001349767147.doc>.
6. Bagdzevičienė R., Navackaitė L., Miliukaitė B. 2002. Kurortų plėtros koncepcijos teoriniai aspektai. Kaunas: KTU. [interaktyvus], [žiūrėta 2019-02-23]. Prieiga per internetą: <www.lrti.lt/veikla/RP_KurPletrKonc.doc>.
7. Baltrėnas P., Butkus D., Oškiniš V., Vasarevičius S., Zigmontienė A. 2008. Aplinkos apsauga. Vadovėlis. Vilnius: Technika. 513 p.
8. Birštono savivaldybės turizmo rinkodaros strategija. 2016. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-02-23]. Prieiga per internetą: <195.182.73.139/PortalDocumentService/GetFile.ashx?id=61958&handling=0>.
9. Bivainis E., Tamošiūnas T. 2007. Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-23]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/7_8/bivainis.pdf>.
10. Bučas J. 2000. Architektūros, paveldosaugos bei kraštovarkos magistro tezių rengimo metodinės rekomendacijos. Kaunas : Technologija. 2000.
11. Contanza R., Kubiszewski I. 2014. Changes in the global value of ecosystem services[interaktyvus]. [žiūrėta 2019-11-27]. Prieiga per internetą: <<https://community-wealth.org/sites/clone.community-wealth.org/files/downloads/article-costanza-et-al.pdf>>.

12. Cooper Ch., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D., Wanhill S. 2008. *Tourism: Principles and Practice*, Harlow: Pearson Education Ltd., 704 p.
13. Čiegis R., Zeleniūtė R. 2008. Ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2 (1).
14. Čiegis R. 2008. *Darnus ekonomikos vystymasis: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
15. Čiegis R. 2009. Darnaus žemės ūkio plėtra Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <<http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/viewFile/507/533>>.
16. Čiegis R., Pečkaitienė J. 2013. Darnaus vystymosi poveikis gyvenimo kokybei. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/1035/1/ISSN2335-8750_2013_N_68.PG_7-26.pdf>.
17. Dokulil M.T. 2014. Environmental impacts of tourism on lakes [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-28]. Prieiga per internetą: <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/46204873/Impact_of_tourism.pdf>.
18. Domarkas V. 2012. Institucinės dimensijos vaidmuo darnaus vystymosi koncepcijoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/277010871_Institucines_dimensijos_vaidmuo_darnaus_vystymosi_koncepcijoje>.
19. Dziuba R. 2016. Sustainable Development Of Tourism – EU Ecolabel Standards Illustrated Using The Example Of Poland [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-16]. Prieiga per internetą: <<https://content.sciendo.com/view/journals/cer/19/2/article-p111.xml>>.
20. Grecevičius P., Armantaitė A., Junevičienė J. ir kt. 2002. *Turizmas*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
21. Gozhenko O., Bykov I., Kysylevska A. ir kiti. 2019. Balneological clusters of Ukraine: scientific substantiation, standardization, development of treatment and resort areas [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/6684/8394>>.
22. Hays P.A. 2009. Integrating evidence-based practice, cognitive-behavior therapy, and multicultural therapy: Ten steps for culturally competent practice. *Professional Psychology: Research and Practice*. Vol 40(4), Aug 2009, 354-360 p.
23. Holdgate M., Munro D. A. 1993. Limits to Caring: A Response. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-09-19]. Prieiga per internetą: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1523-1739.1993.740938.x>>.

24. Hurley J. 2011. Sustainability and master planned estates: from principles to practise [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-09-19]. Prieiga per internetą: <<https://core.ac.uk/download/pdf/15622812.pdf>>.
25. Jasinskas E., Barkauskienė K., Barkauskas V. 2015. Analysis of macro environmental factors influencing the development of rural tourism: Lithuanian case. [interaktyvus], [žiūrėta 2020-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://dspace.tul.cz/handle/15240/13240>>.
26. Jociūtė, A. (2013). Visuomenės darnus vystymasis. Vilnius: MRU. 105 p.
27. Junevičius A., Albrektas E. 2017. Lietuvos turizmo plėtros politikos galimybių analizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-15]. Prieiga per internetą: <<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=583136>>.
28. Khoshtaria T.K., Chachava, N.T. 2017. The planning of urban green areas and its protective importance in resort cities (case of Georgian resorts) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-08]. Prieiga per internetą: <<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1512188717300520>>.
29. Krikščiūnas A. 2005. Kurortai ir kurortologijos plėtra Lietuvoje. Medicina. Nr. 41 (4)[interaktyvus]. [žiūrėta 2019-02-23]. Prieiga per internetą: <medicina.lsmuni.lt/med/0504/0504-10l.pdf>.
30. Kulkojonplun K., Angkasith V., Rithmanee D., 2016. The development of a sustainable resort and indicator[interaktyvus].[žiūrėta 2020-04-13]. Prieiga per internetą: <<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S2212827116001141?token=A3DAABC47E043C51BD2714B0AB9B0A5F3E536D3BC6B4DF2054B6A6A90387C8C434D17DB03DB63966B2ECC2090E195F92>>.
31. Lietuvos regioninių tyrimų institutas. 2002. Lietuvos respublikos kurortų raidos koncepcija [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-26]. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/proj_KurortRaida.html>.
32. Lyginamosios analizės metodas. 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslomedis.lt/lyginamosios-analizes-metodas/>>.
33. Lovelock C.H. 1984. Services marketing: Text, cases and readings. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice - Hall.
34. Majeed S., Lu C., Majeed M., Shahid M. N. 2018. Health Resorts and Multi-Textured Perceptions of International Health Tourists [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-15]. Prieiga per internetą: <<https://www.mdpi.com/2071-1050/10/4/1063>>.
35. Mill C.R. 2008. Resorts – Management and Operation [interaktyvus], [žiūrėta 2019-10-23]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=BMqD6rIDMZcC&oi=fnd&pg=PR11&dq=mil>>.

- [l+2008&ots=asy82qm3am&sig=oCfRyAd9FGoBbfnyXNBk1a62uKs&redir_esc=y#v=onepage&q=mill%202008&f=false.](#)
36. Migonytė V. 2015. Pramogavimo bei sveikatinimo aspektai Lietuvos moderniojo kurorto genezėje: Palangos ir Birštono atvejai. Meno istorija ir kritika [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/490/1/ISSN2335-8769_2015_N_11.PG_75-88.pdf
37. Pirages D. C. 1997. Ecological Theory and International Relations. Indiana Journal of Global Legal Studies: Vol. 5 : Iss. 1 , Article 3 [interaktyvus], [žiūrėta 2019-09-23]. Prieiga per internetą: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=ijgls>.
38. Povilanskas R. 2010. Kurortų darnios plėtros principai ir sąlygos [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-02-23]. Prieiga per internetą: www.gamtostyrimai.lt/uploads/.../docs/330_611045f9b53edfc91affff83e15ce90f.pdf.
39. Pivorienė J. 2014. Darnios plėtros socialinė dimensija ir globalus švietimas. T. 39, Nr. 3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-02-23]. Prieiga per internetą: www.socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/viewFile/110/105.
40. Purandare J. 2009. How can tourist developments in popular tourist destinations, such as the Maldives, also be sustainable developments? [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/281103015_Sustainable_resort_development_in_sensitive_environments_How_can_tourist_developments_in_popular_tourist_destinations_such_as_the_Maldives_also_be_sustainable.
41. Punytė I., Simonaitytė K. 2018. Darnaus vystymosi tikslai ir planavimo sistema Lietuvoje: esamos situacijos analizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2018/05/darnus-vystymasis-ir-planavimas-Lietuvoje_esama-situacija.pdf.
42. Roberts J. 2011. Environmental policy. New York: 711 Third Avenue.
43. Žičkienė S., Guogis A., Gudelis D. 2019. Darnaus vystymosi teorinė samprata ir jos praktinė reikšmė. Klaipėda: Tiltas. 108-123 p.
44. Tilbury D. 2011. Are We Learning to Change? Mapping Global Progress in Education for Sustainable Development in the Lead up to „Rio Plus 20“. In Global Environmental Research. Education for Sustainable Development: Promises and Challenges. 14 (2), 101-107 p.

45. Urosevic S., Karabasevic D., Stanujkic D., Maksimovic M. 2017. An approach to personnel selection in the tourism industry based on the swara and the waspas methods [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-19]. Prieiga per internetą: <https://econpapers.repec.org/article/cysecocyb/v_3a50_3ay_3a2017_3ai_3a1_3ap_3a75-88.htm>.
46. Vidishcheva E., Dreizis Y., Kopyrin A., 2019. Sustainable development of the resort regions (areas)[interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/337735971_Sustainable_development_of_the_resort_regions_areas/link/5de7accd4585159aa46100d9/download>.
47. Warburton D. 2018. A passionate dialogue: Community and sustainable development. London: Sterling, VA, 39 p.
48. Zhao J., Li S. 2018. The impact of tourism development on the environment in China [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-26]. Prieiga per internetą: <<http://actascientificamalaysia.com/archives/ASM/1asm2018/1asm2018-01-04.pdf>>.
49. Žalienė I., Žalys L., Išdonaitė-Medžiūnienė I. 2009. Lietuvos kurortų sveikatinimo veiklos plėtra. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/09_02_15/zaliene.pdf>.
50. Žukauskienė R., Erentaitė R. 2011. Akademinio raštingumo pagrindai [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-05-19]. Prieiga per internetą: <<http://ebiblioteka.kaunokolegija.lt>>.
- Teisės aktai:**
51. Birštono savivaldybės 2013-2020 metų strateginis plėtros planas 2012 m. spalio 26 d. Nr. TS-172. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-19]. Prieiga per internetą: <<https://birstonas.lt/strateginis-planas-iki-2020-m/>>.
52. Druskininkų savivaldybės plėtros 2014-2020 strateginis planas 2014 m. birželio 30 d. Nr. T1-119. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-19]. Prieiga per internetą: <<https://druskininkusavivaldybe.lt/go.php/Planavimo-dokumentai765978987815602>>.
53. Kurorto statuso Lietuvoje reglamentavimo studija. Kaunas: Lietuvos regioninių tyrimų institutas. 2007.
54. Lietuvos Respublikos Seimas, 2012. Valstybės pažangos strategija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-19]. Prieiga per internetą: <http://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ES_ir_tarptautinis_bendradarbiavimas/Darnaus%20vystymosi%20tikslai/NDVS/NDVS.pdf>.

55. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. 2011. Vilnius: Lututė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-04-26]. Prieiga per internetą: [.<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517).
56. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. 2002 m. gruodžio 3 d. Nr. IX-1211.
57. Neringos savivaldybės strateginis plėtros planas 2014-2020 metams 2013 m. balandžio 25 d. Nr. T1-97. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-04-26]. Prieiga per internetą: [<https://www.neringa.lt/index.php?2847641684>](https://www.neringa.lt/index.php?2847641684).
58. Palangos miesto strateginis plėtros planas iki 2020 metų 2011 m. vasario 18 d. Nr. T2-19 (redaguota 2014 m. lapkričio 27 d. sprendimu T2-356).